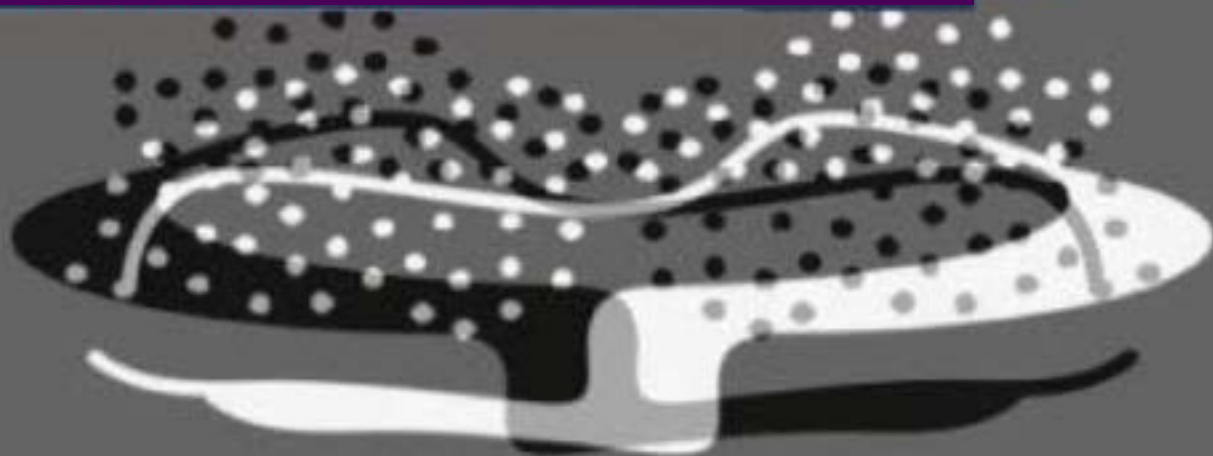

КИЦ - ОФИЦЕРСКИ, БИТОЛА

мај, јуни, јули, 2023

1

списание за култура и уметност

БЕЛИ ХОРИЗОНТИ

бели хоризонти

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

БРОЈ 1, МАЈ, ЈУНИ, ЈУЛИ, 2023

Издавач: **Културен и информативен центар Битола**

За издавачот: **д-р Лили Бошевска**

Уредник: **д-р Лили Бошевска**

Редакциски совет: **д-р Александар Стерјевски, Владо Ѓорески, Драган Ристевски**

Уредувачки одбор: **Благојче Божиновски, Тодор Ивановски, Фанче Влинтковска, Владо Ѓорески**

Редакциски одбор: **Тодор Ивановски, Благојче Божиновски, Миодраг Неќак, Александар Споа, Маријана Ристевска, Сашо Ставрев**

Лектор: **Пецо Неделковски**

Ликовни прилози: **дела од современи словенчки графичари**

Ликовно-техничко уредување: **Владо Ѓорески**

Редакција: **КИЦ - Битола, „Широк сокак“ бр. 145, тел. 076 370 927, e-mail: belihorizontikicbt@gmail.com веб страна: <https://kicbitola.mk/>**

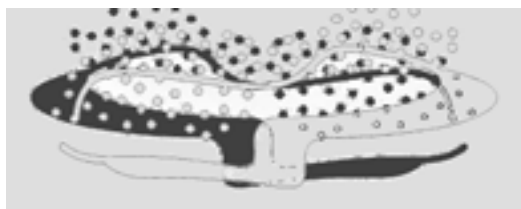
бели хоризонти

Бели хоризонти

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА И УМЕТНОСТ, БРОЈ 1, МАЈ, ЈУНИ, ЈУЛИ, 2023

КУЛТУРЕН И
ИНФОРМАТИВЕН
ЦЕНТАР-БИТОЛА

Črtomir Frelih /Чртомир Фрелих

БЕЗВРЕМЕНИ СРЕДБИ

100 ГОДИНИ ОД УЛИС- ЏЕМС ЏОЈС

Аурел Шмит

Средба

Џемс Џојс го зеде куферот од мрежата за предмети и го спушти на подот од купето. Бавно ги извади наочарите, ги избриша, повторно ги стави, и се загледа низ прозорецот. Надвор, пополека се стемнуваше, само одвреме-навреме ќе блеснеше некоја краткотрајна светлина. Пејзажот прелетуваше како во сон, недофатливо. Се развлекуваше, се променуваше, но, Џемс Џојс, воопшто не го забележуваше, кога гледаше низ прозорецот, како да гледаше во себе, она што го гледаше надвор, беше одразот на она што се случуваше во него. Живот, природата не е ништо, уметноста е сè, бунт против животот! Да, токму така, против животот. Против минливоста. Значи, мораше понатаму, немаше друго решение. Да се пишува страна по страна, иако тоа никогаш никој нема да го забележи. Сепак. Да се носи целиот свет во својата глава. Тоа не беше едноставно.

Џемс Џојс го облече палтото, му падна пепелта од цигарата, ја избриша со ракавот. Возот запре во Сладовица. Овде, мораше да преседне за да се префрли на возот за Трст. Слезе по високите скалила од вагонот, го спушти куферот и погледна околу себе. Се симнаа уште двајца патници. Значи, туѓ свет, си помисли Џемс Џојс. Повторно го подигна куферот и тргна кон зградата на станицата, излезе од другата страна, ја помина улицата и влезе во гостилницата која беше наспроти железничката станица.

Во гостилницата, лебдеше низ воздухот чад од печката. Немаше никој освен еден човек со тесно лице и необичен поглед, кој што седеше блиску до печката. Џемс Џојс го слече палтото, седна до една маса исто така блиску до печката, го извади повторно шамивчето, си го избриша носот и се искашла. Дојде келнерот. Џемс Џојс порача супа, која ја искра со рамномерни движења. Кога ја доближуваше лажицата до устата, еден дел од супата се прелеваше назад затоа што Џемс Џојс кога јадеше не се гледаше во лажицата, туку во делот меѓу супата и спротивната страна. Другиот со тесно лице и необичен поглед, не се помрднуваше, само, исполнет со напнатост го поглед на Џемс Џојс со салфетка си ја избриша устата. Извади весник, го донесе сосема блиску до наочарите и почна да чита. Одвреме- навреме ќе се искашлеше. Другиот и натаму не се помрднуваше.

Владееше потполн молк. Другиот размислуваше на тоа како неодамна од очај трипати едноподруго во купатилото ги миеше рацете. Кога ќе се сетеше за таа недела, повремено престануваше да дише.

После кратко време Џемс Џојс го остави весникот.

Дали можеби знаете кога тргнува возот за Трст, го праша другиот?

Оној другиот, со тесно лице и необичен поглед, прозборе, не напуштајќи го своето неподвижно држење: Тоа не можам да ви го кажам, затоа што не знам. Јас патувам за Прага.

Сладовици се важен железнички јазол, рече Џемс Џојс.

Другиот и понатаму не се помрднуваше, и со својот необичен поглед го набљудуваше Џемс Џојс. Воопшто, патувањето, денес е многу попрјатно отколку пред војната, продолжи Џемс Џојс.

Другиот, едвај забележливо ги помрдна рамењата.

Тоа е пријатно, ако човек мора многу да патува, рече Џемс Џојс.

Другиот, и сега едвај забележливо ги помрдна рамењата.

Повторно, измина малку време.

Тогаш другиот, најпосле рече: Да, а се чинеше дека зборува од далечина, познавам некого кој што редовно патува до Виена преку пругата Прага – Виена и назад. Му рече дека...Прекина да зборува, потона во размислување, се врати и продолжи: Рече дека многу го цени комфорот на железницата.

Јас тоа го разбираам, рече Џемс Џојс.

Другиот го погледна и почeka, очекувајќи да каже уште нешто. Тапацирот во првата класа е извонреден, навистина, во однос на комфорот, постигнат е забележлив напредок, рече Џемс Џојс. Сега сообраќаат и повеќе воза Мислам дека помеѓу Сладови и Трст сега собрќаат три воза дневно.

Настапи пауза. Џемс Џојс си ги гризеше усните. После некое време, другиот праша: Вие сте инженер?

Јас? Не, возврати Џемс Џојс, јас сум наставник по книжевност. Предавам англиски јазик во школата Берлиц во Трст. Патувам во Трст.

Мислев дека сте инженер, рече другиот. Дали сте Англичанец?

Не, одговори Џемс Џојс, Ирец. Јас сум Ирец од Даблин.

Аха, рече другиот.

Потоа и двајцата молчеа, секој обземен со своите мисли.

Часовникот отчукуваше. Џемс Џојс извади парче хартија и напиша Дон Дом Домбодонмбанд-his wee folo! Не смее да се откажам, каменот мора да се тркала, да се тркала и да се знае што ќе биде од тоа. Што ќе биде од тоа? Тоа не се знае. Да се издржи,

потребно е претворање за да се издржи. Другиот го гледаше, понатаму без никакво движење, немо со необичен поглед. Кога Џемс Џојс забележа дека оној другиот го гледа додека пишува го остави листот. Келнерот помина низ просторијата, ги погледна двата гости, но, тие и сега не му обрнаа никакво внимание. Келнерот среди еден од чаршафите и се изгуби.

Другиот со необично движење на главата запраша тивко, едвај чујно: Кажете ми, пишувате ли?

Џемс Џојс ги спушти рамењата.

Пишувањето е акт на очајот. Најбесмислена работа на светот, рече другиот.

Во тоа се сомневам, рече Џемс Џојс, двоумејќи се и не гледајќи го другиот.

Најбесмислената работа на целиот свет, повтори другиот, најбесмислената што постои, навистина, во тоа сум сигурен, но и најнеопходна за живот.

Ако сакате да кажете дека е најбесмислена, а притоа и неопходна за живот тогаш, се разбира, можам да се сломам со вас, рече Џемс Џојс. Потоа, размисли и продолжи, некако развлечено, како да незнае како да се изрази: Дали ќе згрешам ако од вашите зборови, заклучам дека вие сте писател?

Другиот, едвај забележливо, застапа малку, рече: Писател? Јас работам во осигурувачки завод во Прага.

А така, рече Џемс Џојс, извинете ме, ве молам, не сакам да бидам наметлив. Потоа, после кратко време: Јас никогаш не сум бил во Прага.

Тоа е мрачен град, со улици длабоки како во кланица, рече другиот. Кога кочиите тропотат низ калдрмата, подигаат страшна врева. Во недела, улиците во предградијата се како изумрени. Тоа е град на загрозеност, студенило и осаменост, страшно е. Со секој чекор, човек има чувство дека тони, пропаѓа. Прага е град на пропаста.

Долго зборуваше.

Надвор се стемни.

Дали господата сакаат уште нешто, праша келнерот.

Онај другиот со тесно лице и необичен поглед и натаму не се помрднуваше.

Дали можеби знаете кога тргнува возот за Трст, Џемс Џојс го запраша келнерот.

Можам да погледам ако сакате, рече келнерот, момент молам. Исчезна во соседната просторија.

Ако ноќта ја поминам на пат, утре сум во Трст.

Во 19 и 12 минути, рече келнерот кој повторно беше дошол.

Тогаш, морам да одам, рече Џемс Џојс.

Го облече палтото.

Што имавте, рече кенлерот.

Џемс Џојс покажува на масата. Плаќа.

Келнерот ги зеде парите, го расчисти чаршафот и повторно се изгуби.

Џемс Џојс пријде до масата на оној другиот и рече: Се викам Џемс Џојс. Ви посакувам среќен пат. Догледање.

Другиот го погледна Џемс Џојс. Потоа, лесно се придвижи напред и речиси со одвај чуен глас: Кафка, Франц Кафка.

Ми е, рече Џемс Џојс и кимна со главата.

Другиот, исто така направи лесно движење со главата отпоздравувајќи.

Потоа Џемс Џојс, го зеде куферот, ја напушти гостилницата и во 19 и 12 отпатува со возот за Трст.

Хорхе Луис Борхес
Довикување на Џојс

Распрчкани по распрчканите престолнини
осамени и бројни
си играме за да бидеме првиот Адам
кој им даде имиња на работите
по широките амбиси на ноќта
кои се граничат со зората,
бараме, (се сеќавам уште на тоа) на зборовите
месечината, смртта, утрото
и другите обичаи на човекот.
Ние бевме имажинизам, кубизам,
тајни собири и секти
кои ги почитуваа лесноверните универзитетлии,
го измисливме изостанувањето на интерпункцијата,
поништувањето на големите букви
строфите во форма на гулаб
библиотекарот од Александрија
пепелта, трудот на нашите раце
а огнот, живата наша вера.
Ти, меѓутоа,
во градовите на егзилот
во тој егзил во кој беше
твоето проклето и одбрано орудие,
и оружје на твојата уметност,
ги подигаа тешките лавиринти
бескрајно мали и бескрајни
восхитувачка сиромаштија
понаселена од историјата
ќе умреме а нема да ја забележиме
дволиката сверка или ружата
кои се средиштето на твојот лавиринт
но сеќавањето има свои амајлии
свои одеци на Вергилиј.
а така во улиците ноќите траат
твоите прекрасни паркови
толку каденци и метафори твои
златото на твојата сенка.
Што вреди нашата плашливост ако е на земјата
само еден човек е храбар,
што вреди тагата ако во времето беше

некој кој се сметаше среќен
што вреди мојата изгубена генерација
тоа нејасно огледало
ако твоите книги ја потврдуваат.
Јас сум друг. Јас сум сите оние
кои ги испуила твојата тврдоглава строгост.
Оние сум кои не ги познаваш и кои ги спасуваш.

Џојсовиот Улис низ очите на Владимир Набоков

Џејмс Џојс е роден во 1882 година во Ирска. Ја напуштил Ирска во првата деценија на 20 век, поголемиот дел од својот живот го живеел во егзил во континентална Европа и умрел во Швајцарија во 1941 година. Улис е напишан помеѓу 1911 и 1921 година во Трст, Цирих и Париз. Во 1918 година, фрагменти од романот почнале да се појавуваат во таканаречената Малој Ривија.

Улис е обемна книга, која се состои од над двесте и шеесет илјади зборови и речник од околу триесет илјади зборови. Даблинската средина е изградена делумно врз основа на информациите што низ егзилот ги зачувало неговото сеќавање, но поголемиот дел е земен од Томсон Даблинскиот именик (Томас Даблин Директориум), кој професорите по литература, пред да го предаваат Улис, тајно го прелистуваат а потоа ги воодушевуваат своите студенти со нивното знаење за Џојс. Тој, исто така, во целата книга користел примерок од четвртокот на 16 јуни 1904 година од половина денар на Даблинскиот вечерен телеграф, во кој, меѓу другото, биле пренесени вестите за коњската трка во Аскот Голд Куп (во која победил Тровеј), страшната американска катастрофа (пожарот на туристичкиот пароброд General Slocum) и автомобилската трка „Купот на Гордон Бенет“ во Хомбург Германија.

Улис е опис на еден ден, четврток, 16 јуни 1904 година, во засебните и испреплетени животи на голем број ликови кои одат, јаваат, седат, зборуваат, сонуваат, пијат и минуваат низ низа мали и големи физиолошки и филозофски дејствија во текот на тој еден ден во Даблин и во раните часови наредниот ден. Зошто Џојс го избрл овој конкретен датум-16 јуни 1904 година?

Улис е составен од бројни сцени создадени во врска со трите главни ликови. Меѓу овие три главни ликови доминира Леополд Блум, ситен бизнисмен во маркетингот - поточно интервјуер за реклами. Порано работел за Wisdom Hely како продавач на канцелариски материјал и бил прилично успешен патувачки продавач, специјализиран за впивачка хартија, но сега работи сам, бара клиенти преку доверливи огласи и не му оди баш најдобро. Од причини што ќе ги спомнам кратко, Џојс го обдарил со унгарско-еврејско потекло.

Другите два лика се Стивен Дедалус, кого Џојс го претстави во неговиот Портрет на уметникот како млад човек (1916) и Марион Блум, Моли Блум, сопругата на Блум. Ако Блум е централната фигура во овој триптих, Стивен и Марион се странични: книгата започнува со Стивен и завршува со Марион.

Презимето на Стефан Дедалус е името на митскиот градител на лавиринтот во Кносос, кралската престолнина на антички Крит, и творецот на други познати пронајдоци, како што се крилјата за себе и за неговиот син Икар. Стивен Дедалус, дваесет и две години, е млад учител, студент и поет од Даблин, кој во училишните денови бил подложен на дисциплина на језуитско образование и сега жестоко се противи на тоа, но, во суштина, останува метафизички по природа. Тој е млад човек, прилично склон кон теоретизирање, кон догма дури и кога е пијан, слободен мислител затворен во себе, брилијантен творец на ненадејни афористички изреки, физички изнемоштен и неизкапен, како светец (последен пат се капеше во октомври и сега е јуни), огорчен и скршен тип. Никогаш јасно визуелно претставен пред читателот, тој е повеќе проекција на умот на авторот отколку блиско ново суштество создадено од уметничката имагинација. Критичарите честопати се склони да го идентификуваат Стивен со младиот Џојс, но тоа никогаш не е сосема така. Хари Левин добро кажа: „Џојс ја изгуби вербата, но ги задржа категориите.“ Истото важи и за Стивен.

Тогаш, која е главната тема на книгата?

Многу едноставно:

1. Безнадежното минато.

Малото момче на Блум одамна починало, но сеќавањето останува, во свеста на Блум.

2. Смешната и трагична сегашност.

Блум сè уште ја сака својата сопруга Моли, но ѝ дозволува на судбината да го следи својот пат. Тој знае дека во попладневните часови на тој јунски ден, во 16:30 часот, Бојлан, нејзиниот млад човек-импресарио, менаџер на концерти, ќе ја посети Моли, тој не прави ништо за да го спречи тоа. Тој се труди максимално да остане надвор од патот на судбината, но всушност, во текот на денот, постои можност да налета на Бојлан.

3. Патетична иднина.

Блум, исто така, постојано налетува на друг млад човек - Стивен Дедалус. Блум сфаќа дека ова би можело да биде следното мало внимание на Фејт. Ако неговата сопруга мора да има љубовник, тогаш подобро е тоа да биде чувствителниот Стивен, уметничката душа, отколку вулгарниот Бојлан. Стивен, всушност, можеше да ѝ држи лекции на Моли, можеше да и помогне со нејзиниот италијански изговор, кој ѝ треба во пејачката професија, накратко, можеше да изврши префинето влијание, како што патетично замислува Блум.

Секое поглавје е напишано во различен стил, поточно, доминираат различни стилови. Нема посебна причина зошто би било така, зошто едното поглавје би било напишано јасно, следното низ жуборот на потокот на свеста, а третото низ призмата

на пародијата. Нема посебна причина, но може да се дискутира, имајќи предвид дека менувањето на гледиштето подразбира повеќе различни знаења, живи ставови за ова или она. Ако некогаш сте се обиделе да стоите и да ја свиткате главата така што ќе гледате наназад, меѓу колената, со лицето свртено наопаку, сте го виделе светот во сосема поинакво светло. Пробајте го на плажа: многу е смешно да гледате луѓе наопаку како шетаат. Изгледаат како со секој чекор да ги одвојуваат стапалата од лепилото на гравитацијата, а сепак да не го губат достоинството. Така, овој начин на менување на видикот, менување на призмата и гледиштето може да се спореди со новата книжевна техника на Џојс, видот на нов пресврт со кој гледате позелена трева, посвеж свет.

Џојс пишува во три главни стилови:

1.Оригиналниот Џојс: директен, луциден, логичен и лесен. Ова е столбот на првото поглавје од првиот дел и првото и третото поглавје од вториот дел. Луцидни, логични и лесни пасуси се појавуваат и во други поглавја.

2.Нецелосни, брзи, скршени зборови, изговорени во т.н. во потокот на свеста или, подобро кажано, во праговите на свеста. Моделите може да се најдат во повеќето поглавја, иако тие обично се резервирани само за главните ликови. Дискусија за оваа постапка ќе се најде кога ќе зборуваме за најпознатиот пример, монолот на Моли на крајот од третото поглавје од Третиот дел. Иако, овде може да се коментира дека тој само ја преувеличува вербалната страна на своите мисли. Човекот не размислува секогаш само со зборови, туку и со слики, додека потокот на свеста подразбира поплава од зборови што не можат да се снимат. Сепак, тешко е да се поверува дека Блум постојано зборува сам со себе.

3.Пародии на различни нероманески форми: наслови на весници (втор дел, глава четврта), музика (осмо поглавје, втор дел), мистична и комична драма (втор дел, поглавје дванаесет), испитни прашања и одговори на катехистички начин (трет дел, второ поглавје). Исто така, пародии на книжевни стилови и автори: бурлескиот наратор во деветтото поглавје од вториот дел; авторки од женски списанија во десеттото поглавје од вториот дел; серија посебни автори и книжевни периоди во единаесеттото поглавје од вториот дел; елегантен новинар во првото поглавје од третиот дел.

Črtomir Frelih / Чртомир Фрелих

ТКАЕЊЕ НА ЗБОРОВИТЕ

ВЛАДИМИР КОСТОВ

Владимир Костов современ расказувач и драмски автор, еден од најплодните прозаисти, кој целиот свој опус му го посвети на градот Битола. Роден е на 22 септември 1932 година во Битола. Основното образование и гимназијата ги завршил во родниот град. Во 1951 г. се запишал на Филозофскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Дипломирал во 1955 година на групата Југословенска книжевност. Првото негово вработување било како артист во Радиодрамата на Радио Скопје.

Од 1956 работел како професор по македонски јазик во Ветеринарното училиште во Битола. Во 1964 година бил избран за професор на Педагошката академија во Битола, каде работел сè до своето пензионирање. Се занимавал со истражување и проучување од областа на јазикот и литературата и писателската дејност. Имал објавено поголем број трудови од оваа област, меѓу кои се: „Отстапување на битолскиот говор и неговиот стил“, „Поетскиот јазик на К. Рацин“, „Зборникот на Миладиновци и Рациновите „Бели мугри“, „Личните заменки во битолскиот градски говор“ и др.

Со книжевното творештво почнал да се занимава уште во гимназиските години. Прва објавена книга му бил романот „Лица со маски“ (1967). Занимавајќи се со литературно творештво, претежно пишувајќи проза, објавил 16 романи, 10 збирки новели и раскази и 8 книги за деца и млади. Објавил и 2 драми. Пишувал и проза за млади. Неговите дела амбиентално и тематски се поврзани со настани од историјата и современиот живот на Битола. Пишувал и театарски критики, есеи и книжевни осврти како и написи по разни поводи и искази во состав на бројни интервјуа. Застапен во програмата за македонски јазик во средните училишта. Со свои раскази застапен е во повеќе антологии кај нас и во странство. Со романот „Нов ум“ застапен е во антологијата на македонскиот роман, а со романот „Свадбата на Мара“ застапен е во едицијата „10 најчитани романи“. Со истиот роман застапен е и во едицијата „Бисери“. Претставен е и во „Избрани романи“ во 4 тома и во Избрани дела“ во 6 тома (2004). НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола ја објави и неговата „Персонална библиографија“ (2004).

Владимир Костов бил еден од основачите на КУД „Илинден“ (1957) во Битола и негов долгогодишен уметнички раководител. Исто така бил еден од основачите на литературното списание „Развиток“ (1963), каде бил и долгогодишен главен и одговорен уредник. Од 1977 година член е на Друштвото за наука и уметност во Битола.

Во 1983 година станал член на Друштвото на писателите на Македонија, од 1988 г. член е и на Асоцијацијата на независните писатели на Македонија.

Многу од неговите дела се драматизирани.

Во 1977 година, во изведба на Народниот театар од Битола беше одиграна „Свадбата на Мара“, драматизација на неговиот истоимен роман. Истата претстава со успех е одиграна и во Сараево, на Стерииното позорје во Нови Сад, на Дубровничките летни игри и на други сцени во Македонија и Југославија. Во 1986 г. и новелата „Грешниот Захарија“ е изведена во Народниот театар во Битола и на Фестивалот за мали и експериментални сцени во Сараево, во режија на Љубиша Георгиевски. Во 2001 година беше драматизирана и трета негова книга, романот „Црквичето Четириесет маченици во Битола“ во изведба на Битолскиот театар.

Автор на книгите: „Лица со маски“ (роман, 1967), „Свадбата на Мара“ (роман, 1968), „Игра“ (кратки раскази, 1969), „Нов ум“ (роман, 1970), „Ах, бре“ (кратки раскази, 1970), „Учителот“ (роман, 1976), „Каде си тргнал сине“ (роман за млади, 1980), „Шумата ечеше“ (сказна, 1982), „Маски“ (1983), „Црквичето „Четириесет маченици“ во Битола“ (роман, 1984), „Вујко“ (роман, 1984), „Грешниот Захарија“ (новели, 1986), „Тестамент“ (кратки раскази за млади), „Чума“ (новели, 1989), „Клетва“ (роман, 1989), „Грешка“ (краток роман, 1991), „Последното целивање“ (роман, 1992), „Тој ми кажа“ (роман за млади, 1992), „Келешот“ (новели), „Битолски триод“ (роман, 1994), „Сениште во градот Битола“ (роман, 1994), „Маргарит“ (кратки раскази, 1996), „Солза за Мите“ (роман за млади, 1997), „Строгата школа на животот“ (кратки раскази за деца и младинци, 1998), „Битолска хроника - обителска трагедија“ (два кратки романи, 1998), „Тане“ (роман, 2000), „Хераклејски мозаик“ (збирка од 201 расказ, 2003), „Битолијада“ (2006), „Еврејчето Шами“ (проза за деца и младинци, 2007), „Скршена чаша“ (раскази, 2007), „Воденичен камен“, (раскази, 2008), „Писание за страшниот суд“ и „Дива мисла“, расказите „Лингва латина“, „Даровна и Патар“

Носител на повеќе награди и признанија, меѓу кои наградата на градот Битола „4 Ноември“ за животно дело. Во 1966 година е награден за драмата „Часовници“ на конкурсот распишан од Сојузот на социјалистичката младина на Македонија. За романот „Свадбата на Мара“ ја добил наградата „1 Мај“ од Сојузот на синдикатите на Македонија, додека во 1984 г. за романот „Црквичето Четириесет маченици во Битола“ ја добил наградата „11 Октомври“. Во 1997 за неговиот роман за млади „Солза за Мите“ ја добил наградата од Друштвото на писателите на Македонија „Ванчо Николески“. Наградата „Рациново признание“ му била врачена во 1999 година за романот „Битолска хроника - Обителска трагедија“.

Раде Силјан
Владимир Костов

Владимир Костов (Битола, 1932-2023) создаде прозен опус со епска димензија. Автор е на 17 романи, на седум збирки со раскази и на десет книги за деца и млади. Но, неговите дела често беа подзаборавани од многумина проследувачи на современата македонска литература. За овој писател, покрај неколкуте литературни и општествени признанија што ги има добиено за романите и расказите, најголема награда е, секако, верноста и наклонетоста на читателите.

Во богатиот прозен опус, создаден во изминатите шест децении, познатиот писател обработува теми и мотиви од секојдневниот живот, кои ги приопштува уверливо, често ставајќи ги под изострена критичка лупа. Животните стории во неговите текстови се предадени со реалистичен тон, со исклучителна уверливост и едноставност. Обликувајќи портрети на луѓето од градот и од периферијата, во својот прозен говор, гради систем од литературни четива во кој ја вградува својата богата имагинација. Владимир Костов е опседнат со психологијата на паланката и низ деталите ги открива смислата и облиците на живеењето, а во тој контекст и „човечките заблуди, немири, страсти, болести, искривувања и деформации“, при што презентира прифатлива хроника на општествените процеси во еден подолг временски период, често со изменет облик.

Како редок хроничар на своето време тој е доследен запишувач и исклучителен толкувач на судбините на луѓето што ја чувствуваат сласта на убавината, од една страна, и вкусот на горчината, од друга. На страниците од своите возбудливи раскази и романи ги жигосува општествените неправди, фиксирајќи личности и настани изникнати од разни слоеви и периоди. Всушност, реалниот живот го става во белетристички рамки, во кои се чувствува пулсот на времето што го живееме.

Прозата на овој писател е уверлив и значаен презент на времето во кое ги боледуваме социјалните и моралните крајности. Вешто го насочува своето внимание кон трагични судбини, кои се

во постојан судир со кодексот на морал; судбини што се во судир со сопствената малограѓанска средина, кои со силата на власта го поткопуваат општествениот имот. Обземени од потребата за евтина слава и кариеризам, тие наконтени развратници го претставуваат грдото лице на новото време, кариеристи и заблуденици по евтина слава, но и по големо материјално богатство. На страниците од неговата проза, преку повеќето јасно изградени личности, ги жигосува состојбите на разнебитувањето и развратништвото. Преку нивната психологија ги отсликува општествените состојби што се повторуваат во континуитет, почнувајќи од едноумието (социјалистичкиот период) па сè до денешново предолго, транзициско време.

Со примената на оваа постапка ги зацврстува своите видувања за човекот ставен во границите на безизлезот, за човекот што талка по својата судбина, оставајќи безнадежни траги во празниот меѓупростор. Импонира авторовата доследност „во однос на исполнувањето на прозните задачи“.

Владимир Костов гради еден сопствен поетички принцип, во кој доаѓа до израз писателската посветеност на зададените задачи. Имено, тој е раскажувач „со свое естетско кредо, независно од модерното и постмодерното во современиот литературен израз“. И, како по некое напишано правило, писателот длабоко бразди во пространите литературни предели, создавајќи автентични и неповторливи личности. Без сомнение, спаѓа во редот на писателите што ја истражуваат и со епска димензија навлегуваат во психологијата на хероите од нашето секојдневие, пластично пресликувајќи го животот во градската средина. Меѓу нив среќаваме натрапници, грешници, заблудени по кариера, луѓе недоволно разбрани во својата средина. Прифаќајќи ја едноставната народна филозофија, а со дарба на редок хроничар, во своите прозни текстови прави паралела меѓу доброто и злото, меѓу грдото и убавото, меѓу сонот и јавето, меѓу реалното и надреалното.

Како творец со големи predispozicii, трага по смислата на човековото живеење остварено во крајности: од една страна е развратништвото, а од друга материјалната и духовната сиромаштија, карактеристика за нашите простори; процес кој во континуитет се повторува и добива нагласено место во целокупниот негов прозен опус. А за тие свои крајности речиси како појдовна основа го зема животот во градот, со сите негови убавини и недоследности.

Прозата на Владимир Костов е одраз на нашиот живот, проткаен со мноштво противречности: економски, социјални, политички, етички. Низ призмата на реалните состојби, писателот го модифицира естетското начело исполнето со уверливи пораки. Символиката и фантастиката ги користи за да ги искаже важноста

и сложеноста на животот, притоа не нарушувајќи ги изворните потреби и модерните сфаќања за литературата. Во текстовите на овој писател главните протагонисти се јавуваат како вознемирувачки одгласи на времето сегашно, проткаено со мноштво противречности. Неговите литературни дела проблеснуваат како пресликана реалност на животот.

Писателот Владимир Костов, минатата година одбележа два јубилеја: 90 години од раѓањето и 60 години од објавувањето на првите прозни текстови. Книгата „Тешкото“, што наскоро ќе излезе од печат во издание на „Матица македонска“ од Скопје, е прекрасен дар за неговите бројни и верни читатели. Насловот е парафраза на антологиската песна од бардот на македонската поезија и кодификатор на македонскиот јазик, Блаже Конески.

И во ова негово најново дело преовладуваат настани од подалечното и поблиското минато на нашиот народ, како и настани од современиот општествен живот, видени низ една етичка, психолошка и филозофска диоптрија. Наспроти наративниот и описен реализам, тие се пројавуваат во препознатливиот атрактивен реализам на писателот, највпечатливо стилски манифестиран преку парадоксот и сатирата, што варираат меѓу трагичното и елегичното. Параболично фабулирани, со парафрази на настани од Библијата, како и со цитати од неа, застапените творби во оваа збирка сè уште еден прилог во широкиот спектар на македонската проза.

Ivo Mršnik /Иво Мршник

Владимир Костов

Гола Встина

парафраза на „Хамлет“

(извадок)

Лица:

1. Виктор (30)
2. Гробарот Мијал (60)
3. Помошникот на гробарот (40)
4. Бабачот, кафеанџија (45)
5. Блашка (38)
6. Судијата (55)
7. Судскиот помошен службеник (40)
8. Чаталџиев, обвинител (50)
9. Пенчо, правен застапник (40)
10. Дактилографката – пијанистка (30)
11. Кармен (25)
12. Крклински (65)
13. Таќи Паскали (50)
14. „Кралот“ (60)
15. „Кралицата“ (40)
16. Никола (22)
17. Аќиф (35)
18. Група Роми, група актери
19. Режисерот (45)

I дел

Виктор на гробишта. Двајца гробари копаат гроб.

ВИКТОР (со реплика од „Хамлет“): „Чиј е тој гроб?“

МИЈАЛ (постариот од гробарите, му парафразира): „Мој е, господине!“

(Виктор останува зачуден.)

МИЈАЛ (ја разјаснува ситуацијата): Ве знам. Вие сте актер.

ВИКТОР (во нова неизвесност): Да не сте биле актер кој во „Хамлет“ добил улога на гробар, па дошол на пракса и останал тука на гробишта, не се вратил повеќе в театар? Театарот врзува со маѓија, но гробиштата можеби со уште поголема маѓија.

МИЈАЛ: Не, не сум бил никогаш актер. Отсекогаш не сум бил и гробар. А да бев актер, пред да бидам гробар, веројатно никојпат не ќе бев ни гробар.

(Како и гробарот од „Хамлет“, тој е двосмислен).

ВИКТОР: А што бевте пред да бидете гробар?

ПОМЛАДИОТ ГРОБАР: Залудно го прашувате. Кога некој ќе му го постави тоа прашање, мајсторот молчи.

ВИКТОР (Пак се обидува да му парира на Мијал): Сепак, зошто, бидејќи не сте биле актер, сте станале гробар? А да сте биле актер, никојпат не ќе бевте гробар?

МИЈАЛ (се колеба дали да го прифати предизвикот. Сепак, го прифаќа.) Затоа што животот не е театар. Или, ако е, е суров театар во кој Отело со шамија ја задавува Дездемона која го изневерила.

ВИКТОР: Не, туку тоа го направи по грешка.

МИЈАЛ: Чија грешка?

ВИКТОР: На Отело, кој бил љубоморен, па ја задавил својата сакана сопруга со шамијата која нејзе ѝ ја подметна интригантот Јаго.

МИЈАЛ: Не, туку по грешка на Шекспир кој на Јаго му ја припишал својата наклоност да измислува интриги за ќеф на публиката.

ВИКТОР: Интересна верзија.

МИЈАЛ: Тоа не е верзија. Тоа е самата вистина поврзана со мене и со мојата Дездемона. Само што во мојата верзија задавувањето не е извршено за нечиј ќеф. А можеби и е. Бог е неодредлив. И противречен. ...А, еве го, доаѓа и разладувањето. Кај Шекспир, младиот гробар е пуштен да купи ракија. На овој припек не може да се пие ракија, зашто Балканот, сепак, не е Данска. (Ги брише челото и вратот со шамијата со која му го свртува внимание на Виктор): Со оваа шамија!...

(Покажува како го извршил давењето со страстен гест како тој чин да го демонстрира пред истраженсудија).

(Потоа пие од шишето чиј затворац го отстранува од работ на надгробната плоча, поставена врз купот земја од ископаниот гроб со мртвечки череп исфрлен врз него).

(Пак се напива)

О-хо-хо! Ладовина! Како во гроб. Блазе си им!... А вие, по кој повод? И вие да не порачувате гроб за некоја Дездемона?

ВИКТОР: За Офелија?

МИЈАЛ: Тоа е нешто друго! Но што и да е, ќе го има овој крај.

(Покажува на извлечениот череп). Многу неправедно и сурово за една Офелија. Во крајна линија, и невкусно!

ПОМОШНИКОТ (отпивајќи од шишето): За душа да му се фати на оној кој набргу ќе се најде во оваа ладовина.

МИЈАЛ: Ако ја имал. Зашто душата е самиот Бог. А тој во Бога не верувал. Сеедно што одел в црква. Сега, откако умре, верува, ама сега е доцна. Кога ќе го закопаме, уште повеќе ќе поверува, зашто да си в гроб, а да не веруваш во Бога, е неможно. Таму, под земја, нема избор: Бог или човекот? Човекот го нема, изгнил. Останала душата која е бесмртна. Така ли е?

ВИКТОР: Не знам, немам искуство.

МИЈАЛ: Се разбира, никој жив, пред да умре, нема подземно искуство. Само гробар може да се стекне со такво искуство уште додека е жив. А вам, како гробар новајлија, тоа искуство е неопходно за да може успешно да си одговори на актерската задача пред која е ставен. Претпоставувам дека тука сте за да го стекнете тоа искуство.

ВИКТОР (му ја потврдува претпоставката): Дотолку побргу што во претставата ми е доделена улогата на гробарот.

МИЈАЛ: Нека ви е со среќа!...

А дали ви беше криво што не ја добивте улогата на Хамлет? Вие сте млад, а секој млад актер мечтае да ја добие таа улога. Таа или никоја! Криво ли ви беше?

(Не дочекувајќи го одговорот, го чукнува своето пивско шише од неговото). Ај на здравје! (Се напива).

ВИКТОР (И тој се напива, па како пијалакот да го охрабрува, признава): Криво ми беше. Уште повеќе ме засегна фактот што ми беше доделена улогата на гробар – мала, епизодна улога. Се побунив. Режисерот ми рече дека во театарската уметност нема мали и големи улоги, туку дека има мали и големи актери. Но не ме утеша со таа излитена фраза.

(Виктор почнува да му се обраќа на гробарот како на човек што веќе ја стекнал неговата доверба и со респект како на упатен во театарската уметност).

ВИКТОР (Откога се напива, во продолжение на својата реплика во разговорот): Но кога по непроспиена ноќ, одново ја прочитав драмата, се уверив дека навистина нема мали и големи улоги, главни и споредни. Замислувајќи си ја претставата, се видов себе си во улогата на гробарот како дел од целината, се видов себе си како учествувам во нејзината крајна порака со удел не помалку значаен од уделот на актерот што ја игра главната улога. Тој што го игра гробарот, мора да го игра во себе и Хамлет и сите други улоги од драмата, и улогата на Гилденстерн кој се обиде, нели, со Хамлет да свири небаре со флејта. И обратно, Хамлет да го игра гробарот и секој друг, секој со секого да свири, да свири со сите инструменти, секој самиот за себе да биде оркестар. До такво сознание дојдов, до таа вистина: Дека навистина нема мали и големи улоги, не барем во „Хамлет“.

МИЈАЛ (неочекувано му се спротивствува на Виктор):

Има мали и големи улоги, споредни и главни, и главната улога во „Хамлет“ е улогата на гробарот! И, до колку се сеќавам, Гилденстерн – така ли се викаше тој шутрак? – Не успеа да свири со Хамлет како со флејта. Тоа не им успеа таму и на други. Тоа единствено му успеа на гробарот.

ВИКТОР: Како така?

МИЈАЛ: Така. Во онаа непроспиена ноќ кога сте го препрочитувале „Хамлет“ со концентрација врз улогата на гробарот, вие за малку што се фативте дека таа улога во таа драма е главната.

ВИКТОР: Како така?

МИЈАЛ: Гробарот во „Хамлет“ е филозоф. А гробарите, макар и филозофи, сепак не филозофираат: тие, молчејќи и пиеејќи по некое шише пиво, раскопуваат и закопуваат. А тоа што гробарот во „Хамлет“ филозофира, за тоа има причини. Тој не е обичен гробар. Тој е гробар со своја приказка, со своја драма. Само што Шекспир не ја раскажува таа приказка за да не ја фрли во сенка приказката на Хамлет. Но луѓе со фантазија можат по нешто да насетат и од таа приказка, да сирнат и во таа драма.

ВИКТОР: Мене познати ми се разни експерименти со „Хамлет“ со цел да се актуализира, разни негови доработки и преработки, разни негови сценски парафрази во кои споредни ликови го истиснуваат Хамлет и го заземаат првенството во драмата, но не ми се познати обиди да се шпекулира со гробарот како со главна личност.

Дали и вие сте гробар за кој е врзана приказка, гробар што носи во себе драма? (Место да му одговори, Мијал го крева шишето и го допива пивото).

ВИКТОР: Ќе ми ја раскажете ли некојпат таа приказка?

МИЈАЛ: Секако. За да ви помогнам добро да ја одиграте улогата на Шекспировиот гробар. И за да не појдам в гроб со тајна. Господ ве прати кај мене и како да не ви ја разоткријам тајната? Вие сте добар актер. Господ е со вас. ...А имате ли гробарски алишта? Ви ги подготвија во театарот костимите?

ВИКТОР: Уште не. А за овде уште денес ќе си купам работнички алишта.

МИЈАЛ: Бидејќи нови, нема во нив удобно да се чувствувате, гробарски. Јас ќе ви дадам едни мои стари. Оригинални. Само ги немам овде кај мене. Ќе треба да појдете во мојот стан. Знаете каде живеам?

ВИКТОР: Не.

МИЈАЛ: Во поранешниот хотел „Балкан“, едно старо здание покрај реката. Таму држам под кирија една соба. Прашајте ги на Ленски мост амалите каде живее гробарот и ќе ви кажат. Ќе ја побарате таму Ивана.

ВИКТОР: Вашата сопруга?

МИЈАЛ: Не.

ВИКТОР: Ќерка?

МИЈАЛ: Не. Една девојка од соседството. Со мајка ѝ и со болно братче живееја во ќералите на дворот од зградата, но една од двете простории што ги држеа ја зафати пожар. Да се соберат сите во другата, не ги собираше, па на Ивана ѝ ја отстапив мојата соба.

ВИКТОР: А вие сега каде живеете?

МИЈАЛ: Тука, на гробишта, во една шупа. Само, дали алиштата од мене ќе ви одговараат? Мене ме создал Господ со димензии не на Шекспировиот гробар туку на Шекспировиот Фалстаф.

ВИКТОР: Ќе ги приспособат шивачките од театарот. Во врска со тоа ќе се договорам и со костимографот. Тука нема да има проблем. Ќе бидат ваши. Ако шивачките од театарот ги дотераат според вашата мера уште денес, вие со нив утре ќе можете да земете учество во погребот на граѓанинот за кој го копаме гробот. Тој погреб не би смееле да го пропуштите. Тоа ќе биде нешто слично како премиера на театар. И не толку по тоа што на премиерата се случува на сцената, колку во фоајето.

МИЈАЛ: Е, па тогаш, збогум до утре. И немојте да се вљубите во Ивана. Од едно такво нешто, ништо нема да испадне зашто таа е разочарана во љубовта. И немојте како гробар да ја земате улогата на Хамлет, па да ѝ речете: „Оди в манастир!“ И од тоа нема ништо да испадне зашто таа и во Бога не верува. Меѓутоа, мислам дека јас и вие многу ќе сториме за неа ако успееме да ја наговориме да дојде на премиерата на вашата претстава. Катарзата, низ која ќе мине, ќе ѝ дејствува прочистувачки и ќе ви одговараат? Мене ме создал Господ со димензии не на Шекспировиот гробар туку на Шекспировиот Фалстаф.

ВИКТОР: Ќе ги приспособат шивачките од театарот. Во врска со тоа ќе се договорам и со костимографот. Тука нема да има проблем. Ќе бидат ваши. Ако шивачките ќе ви

одговараат? Мене ме создал Господ со димензии не на Шекспировиот гробар туку на Шекспировиот Фалстаф.

ВИКТОР: Ќе ги приспособат шивачките од театарот. Во врска со тоа ќе се договорам и со костимографот. Тука нема да има проблем. Ќе бидат ваши. Ако шивачките од театарот ги дотераат според вашата мера уште денес, вие со нив утре ќе можете да земете учество во погребот на граѓанинот за кој го копаме гробот. Тој погреб не би смееле да го пропуштите. Тоа ќе биде нешто слично како премиера на театар. И не толку по тоа што на премиерата се случува на сцената, колку во фоајето.

МИЈАЛ: Е, па тогаш, збогум до утре. И немојте да се вљубите во Ивана. Од едно такво нешто, ништо нема да испадне зашто таа е разочарана во љубовта. И немојте како гробар да ја земате улогата на Хамлет, па да речете: „Оди в манастир!“ И од тоа нема ништо да испадне зашто таа и во Бога не верува. Меѓутоа, мислам дека јас и вие многу ќе сториме за неа ако успееме да ја наговориме да дојде на премиерата на вашата претстава. Катарзата, низ која ќе мине, ќе дејствува прочистувачки и смирувачки. Таа е во еден страшен душевен грч. Јас се надевам на вашата поддршка. Да ја извадиме на пат, зашто е во беспатје. Можеби ќе се најде некое место во театарот. Мислам дека има артистичка дарба. Впрочем, не мора на сцената. Може редарка, гардероберка. Вие тука можете да изиграте една улога, ве уверувам, не помалку значајна од улогата што ја добивте во „Хамлет“.

ВИКТОР: Стојам на располагање!

МИЈАЛ: ...А, еве ја и неа! Црвенкапа. Ми носи ручек. Поранила. Како да насетила дека вие сте со мене.

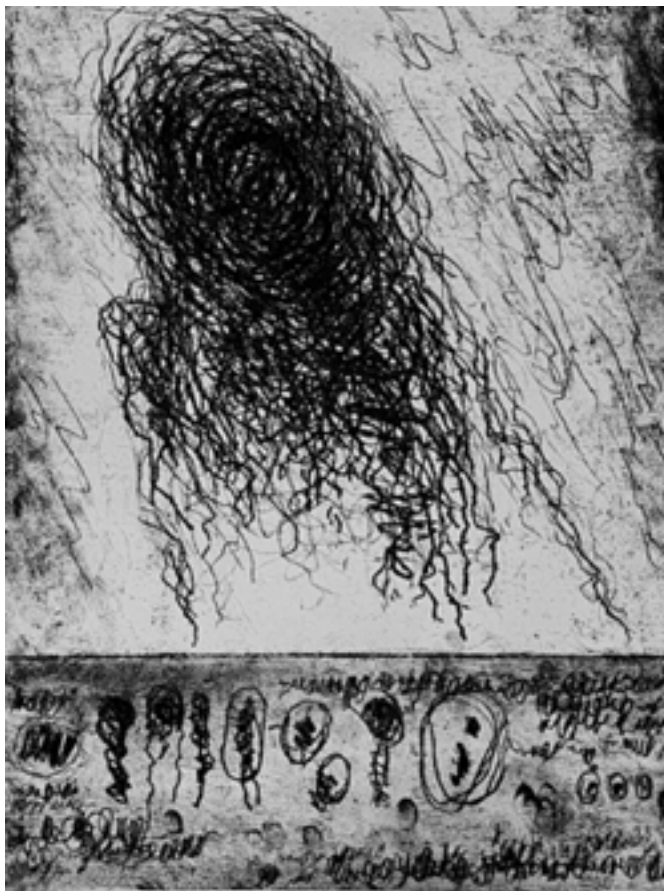
ВИКТОР (спонтано): Па таа е Девојчиштето!

МИЈАЛ: Позната е по тој прекар како проститутка. Можеби и е. Но образована е. Многу чита.

ВИКТОР: Изгледа ваша школа.

МИЈАЛ: Не. На татко И книгите што ги чита се од неговата библиотека.

(фрагмент)

Ivo Mršnik /Иво Мршник

ПРОСИРНИ ЛИРИ

Anabasis

„Светот треба да се роди под твоите стапки“.

-Според Сен Џон Перс

Прашумата се простира како поле со привиди.
Во воздухот се одигруваат сложени небесни пантомими.
Врз водените лавиринти се спушта молитвен пој
небаре свилена копрена над огнен хибискус.
Се постила ко бистра пот врз плеќите на бродарот од џунката
и врз жилавото тело на жедниот банјан со илјада прсти.

Пловиме по лавиринт од зелени олтари,
врз килим од сини водени зумбули и цветни архипелази,
ја откриваме тежината на големите стравови и заблуди
додека птиците ни ја пеат сета тишина на светот
скриена во древното братство на дрвјата,
вгнездена во начулените уши, раширени ко дланки.

Откршените залаци ноќ сè уште глувеат во тревите
и се мешаат со млеко што капе од распукани кокоси.
Овде и мостовите тивко пловат заедно со луѓето.
Дишиме туѓ воздух со мирис на беда и убавина,
оддалеку се слуша нежен баритон потонат во мантра
што допира до нас како ехо од секој џеб на џунглата.

...но молитва ли е тоа
или лелеав шепот од небесата
што се спушта врз нас
ко оката рибарска мрежа?

Овде и водата ја мешаат со молитви,
бавно отпиваат голтка по голтка
за да ја згаснат жедта на душата
што се ниша ко сув лист напладне.

Тежок е воздухот, прејаден со влага
до пукнување, стежнат ко матна вода
во мртвица. Отпиваш од сопствениот одраз
во воденото огледало што лигаво истекува

и ја чекаш свежината на ноќта
да се закотви крај овој непознат брег
кон кој и брановите плахо се прикрадуваат,
оти сè што итало, веќе одамна си заминало.

Останал сал тој молитвен веј, густо сталожен,
чиниш древна е предупреда од премалени гранки
што висат како празни ракавици
врз склопените дланки на водата.

Перумпалам, Кочи,
Керала, Индија 2016

Магла

На Амир Ор

Маглата не може да ја развее ни клетва,
ни молитва. Тоа реката поти морничави утра.
Во очите го нема зракот што рие
и се насладува на секоја трепетна слика.
Нема кој да ти каже што е напред, а што назад.
Знаеш одамна да одиш, но чекориш потамина
во оваа средна земја: ни горна, ни долна.
Си мислиш: земјата што ја напуштив
беше поарна, нештата си имаа име на показ –
патиштата свои патокази, домот свои приказни.

Чекорот го мериш со препки врз голиот камен
во кој е врежана историјата на секој човечки пад.
Со кандило го бараш денот во себе
што ти коткаше одлучна мисла. Се кошкаш
самиот со себе и пелтечиш загубени птици
чиј продорен крик ја реже реско маглата
од оваа загадочна небесна пантомима.

Јамуна, Агра,
Индија, 2013

Небесна Пантомима (на душата)

„Моли се за мене сега и во часот на моето раѓање“ според Т. С. Елиот

Само ти, душо моја, умееше да се справиш со острите копја на моите зборовии со скипнатата тежина на угарот во мене.

Сега твоето тврдокорно отсуство ме понижува како лист ситен тутуншто се суши на скржаво есенско сонце.

Домот ми е премал за чекорите чија упорност ги заокружува аглите и ги населува со топли леи од ветувања.

Се претворам во млечен прав што по вторпат се таложи во темелите од древна црква во текот на еден човечки живот.

Но друг спомен освен за тебе, душо, немам. Талкам од еден крај до друг крај на сопствената пустина без оази –

ги бројам убавите денови закачени на оптегнат сончев лак од скудно лето што не дозволува мигови на каење

во привидот на овој живот што како сидро се спуштил на дното од една бескрајна небесна пантомима

и спокојно го чекам моето ново раѓање.

Балкан

Клоака е на ереси
и еретици
што Европа ги пали
и гасне по своите клади
ги развлекува
на прокрустијански постели
и нехристијански
им го жигосува гревот
в мозок

Јазол е од светло и темно
што по правило
само со нож се разврзува

Крст-о-пат е од бесилки
гумно од (к)оски
вод-о-пад од солзи...

Од премногу минато
ни мир
ни сегашност има

Европа

(Ламент со фолклорен призвук)

Ах
ти прелепа божице
што богот наш суров
без поштеда и пардон
те опаша грубо
сега освета слатка ни спремаш
судбината
ко џамаданче ни ја кроиш
и ни редиш приспивни бајки
но не во сон сладок
ами во очај и летаргија нè фрлаш
Ах

Зевсе ненаситен
никаквецу од небесна сорта
манијаку сексуален
што несреќа на врат ни врза
што грев в мозок ни жигоса
та ни камшик ни пост велик
оттаму не може да го истера
Ах

милост имај божице сјајна
еве на колена клечиме
пред портите
на домот твој златен
петиците ти ги целиваме
услиши ја нашава молба
прошка дај ни за гревот наш дрвен
и прибери нè внатре бар малку
тело запустено да одмориме
и да згрееме душа грешна
подај ни сал трошка
од трпезата ти божеска
и вечно името твое

ќе го славиме
и пелтечиме
30

Привид

(сонет во слободен стих)

Нема поголема лага од онаа
што ни ја принесува планината наесен.
Ни говори бавно за пролетните желби,
а нè спрема за зимски сон и заборав:

бара да се откажеме од гладта
во нашиот прв чекор по снагата нејзина.
Ја замачкува сопствената палета од бои
со матни потоци и кални патеки.

Сака да нè лизне, нè тера на покорност
како развеано бело знаме на ветерот.
Ни ги поместува стрелките
на часовникот еден живот нанапред

и ни шепоти дека тука сме одвај присутни,
дека речиси нè нема,
дека нè нема.

Последниот поход

Поаѓаш кон Елисеум
како кон лечебна бања.
Со секоја победа
си три чекори напред,
со секој пораз, еден чекор назад.

Го играш правото, страшно оро,
како стара мечка
врзана за синџирот на искушението,
сè дури божем вртимушка-дервиш,
„неподвижен двигател“,
не застанеш во една точка
кон која водат сите патишта на животот,
што совршенство се нарекува –
еднакво на апсолутна нула.

Си станал платен убиец на гревот:
сите Ахили, Хектори,
Дедали, Икари и Прометеи
се твоја подвижна мета
и по трагата им душкаш
со непоматена љубов.

Борбата со темната страна
на месечината продолжува,
со или без нечија помош.

Светлата страна ја чуваш
како неизвалкан спомен
за походот.

Полустишије

Гледам

некои полуБожества полуКружат низ полуЕвропа
и полуДневно
полуЧасовно престојуваат
во полуМрак
во полуСон
во полуМир

растргани меѓу

полуЛегални
полуДржави

та полуМртви
полудени
со полуГлас нудат
полуРешенија

на полуПијани
полуПисмени
полусвесни
а полути од кога и да е

полуСелани
полуГраѓани

Ааах,
полу –
полу –
сè наполу ни оди –
полуција чиста.

Меѓу два света

Скитнати меѓу два света
еден мртов -
другиот сè уште немоќен да се роди
ни чело
ни тил имаме

Толку малку мозок ни остана
per carita
толку малку разум
во предел од сури спили
и сушни години

Без чело
а на чело со евнуси и ситни души
Рече некој: „Ахеронт е пред нас“ -
длабок ко живот
Ноќиме во логор
од некои претходни бедници
полн брбушки и живин отпад
и секој зачмаен во групниот грев
го чекаме Бродарот
без пари на нè пренесе преку
до брегот маглив
до целта надежна

до Спасот
што пропаст е крајна
До Крајот
што светиот Спас ни е
не е
е
?
!

Моето мало јас

Кога го заградив моето мало Јас
и си реков Ова е мое
тоа порасна
и ми стана диктатор
личен и алчен.
Сега побуни му спремам
стапици и зачки
атентатори му местам
а всушност
ко најнизок полтрон
пред нозете му лазам
и се лигавам пред неговиот трон

Крст-о-пат

Колку сме сметени
кога пред крстопат доаѓаме без знак.
Посакуваме еден од патиштата да го снима
па безгрижно понатаму да кинисаме
да не è мачи ни
“Што ако...?” ни
“Зошто...?” ни
“Доколку...!”
Колку сме себични
кога пред крстопат доаѓаме со знак.
Посакуваме секогаш предност да ни даде
па гордо по сопствениот пат да кинисаме
за потем во животот
“Што ако...?”
“Зошто...?” и
“Доколку...!”
постојано да нè мачат.

Зоран Анчевски, поет, преведувач и есеист. Роден е на 16. 05. 1954 година во Скопје. Завршил англиска филологија на универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и постдипломски студии по американска литература во САД.

Автор е на книгите поезија Патување низ скршени слики (Алфа, Скопје, 1984, наградена со наградата „Студентски збор“ за најдобра дебитантска книга), Стратегија на поразот (Македонска книга, Скопје, 1994), Линија на отпорот (Култура, Скопје, 1998) и Превод на мртвите (Зумпрес, Скопје, 2000). Автор е и на бројни преводи од англиски на македонски јазик (Тед Хјуз, Јехуда Амихај, Макото Оока, добитници на наградата „Златен венец“ на СВП, нобеловците Дерек Волкот, Шејмас Хини, Тони Морисон, Кензабуро Ое и др.), како и на дела од многу македонски автори на англиски јазик. Составувач е и преведувач на една антологија на современа македонска куса проза на англиски јазик.

Застапуван е во повеќе антологии во земјата и во странство. Одделни песни и циклуси му се преведени на петнаесетинајазичи во светот и објавени во разни печатени и електронски списанија за литература.

Живее во Скопје и работи како универзитетски професор по англиска литература и култура.

Едвард Лу

Доплер

За среќа, мојот син не успеа да стане брилијантен и се надевам има спас за него.

Постојано мислам дека моето отсуство може да го спаси. Мислам дека поради тоа што му недостасувам може да му создаде некаков немир копнеж, нерамнотежа а таа нерамнотежа ќе биде спасот од брилијантноста. Тој ќе биде спасен. И мојата сопруга би сакала да не биде брилијантна Бидејќи долго ме нема, таа се измори, почна да прави грешки. Заморот и лутината ја прават немудра во врската со децата, спие помалку веројатно и недостасува вообичаениот вишок енергија што ја прави брилијантна и цврста на работа, неизбежно со себе носи грижа на совеста а тоа најмногу делува врз нејзината небрилијантност, грижата на совеста. Со престојот во шумата го спасувам целото семејство. Мислат дека моето присуство овде е недостаток, а всушност тоа е спас за сите нас. Моето семејство и јас ќе мора многу да ѝ се заблагодариме на шумата, ако еден ден решам да се вратам.

Но, не гледам што би ме натерало да се откажам. Не сум овде соочен со други луѓе и другите луѓе не се соочени со мене. Другите се почестени со мојот сарказам и омраза, а јас сум почестен со нивната блескавост и глупост. Тоа ми изгледа како добар аранжман.

Покрај тоа, вежбам и осаменост. Вежбам да живеам со неа. Како што правеше татко ми. Можеби тие незнаат. Беше сосема сам. Поголемиот дел од животот беше со мајка ми, но сепак беше сам, а последните четириесет години од животот ме имаше мене и други деца, но не беше помалку сам поради тоа. Не знам на што размислуваше кога се будеше наутро, кога спиеше, кога одеше на скијање или кога фотографите одеа во тоалет. Никогаш не ни знаев. Тоа веќе не постои. И може да се каже дека никогаш не постоело бидејќи постоело само во него. Можеби нешто не беше во ред, можеби не.

Одвиорено со жената

Сопственикот конечно сфаќа дека сме Норвежани. Многу му се допаѓаат Норвежаните, вели тој. Некако е глупаво што не го сфати тоа порано. И излезе дека добро зборува англиски. Од самиот почеток сакаше да му се обрати на Данам на англиски, вели тој. Но, тој не сакаше да ризикува. Премногу тактичен (Германците генерално зборуваат одвратно англиски, смета тој, и не сакаше да не повреди со тоа што ќе го испровоцира нашето слабо познавање на јазикот). Причината за грешката е што Маријане зборува слаб француски како и повеќето Германци, ни објаснува сопственикот.

Но, сега расчистивме сè, пиеме чај и се дружиме.

Поканети сме на ручек и мораме да разговараме за Норвешка и море, а во нашата земја нема ништо што го прескокнува сопственикот (на крајот на краиштата, дали е вистина дека нашите жени се толку еманципирани? А како стојат работите со популацијата на лососоте?). Ни кажува дека шведски полковник со астма живее недалеку од гостилницата и, ако сакаме можеме да ја позајимиме неговата кола. Тој ветува дека ќе му се јави на полковникот во првата прилика, но, на крајот на краиштата, тој може да го стори тоа веднаш. Слушаме како ги врти броевите.

Пријателски ни се насмевнува.

Маријане ме гледа прашално. Дали би го посетил тој полковник? Не, не сакам, ѝ велам. Но, Маријане смета дека би било некултурно да се одбие понуда кога сопственикот веќе има направено толку многу. Дали пристојноста нема граници? прашувам...

Едвард Лу (1969) е норвешки писател. Снимал кратки филмови и музички спотови, Работел во театар, на психијатриска клиника, како литературен критичар, учител и преведувач на поезија. Како писател, дебитира во 1993 година со романот „Одвиорено со жената“, а една година подоцна ја објави детската книга „Фискен“ за камионџија по име Курт. Лу има посебен стил на пишување кој често се карактеризира како наивен. Често користи иронија, претерување и хумор.

Покрај гореспоменатото, ги објавил романите „Наив. Супер“ (1996), која беше преведена на тринаесет јазици и за која ја доби европската награда за млади читатели во 2006 година, потоа „Л“ (1999) за која ја доби наградата на продавачите на книги, „Факти во Финска“ (2001), „Доплер“ (2004), „Волво камиони“ (2005), „Организатор“ (2006) како и бројни други книги како и сценариото за филмот „Детектор“.

За кратко време тој стана култен норвешки писател, а неговите книги се преведени на дваесет јазици,

Зоран Пејковски

Ако смртта

Ако смртта
некогаш ми биде излез,
ти дотерај се,
облечи се
во црна свила,
да ја славиш
свеченоста,
да ја покажеш
убоста,
да видат
кого сум љубел,
пред да се венчам
со старите спомени.

Ако смртта
некогаш ми биде излез,
тоа ќе значи дека не умеам
да ја докажам љубовта
пред олтарот на заклетвата
за верност кон животот.

Ако смртта
некогаш ми биде излез,
облечи најубаво црнило,
за да се вљубат
и другите во тебе,
и да ми го простат
кукавичкото бегство
од самувањето.

Ако смртта
некогаш ми биде излез,
прошетај ја сама
мојата гордост,
нека засени светлината
што ќе стежне
над мермерот
кога тагата ќе стивне.

од збирката песни „Да не ми е сон“

Додека таа постои

Никаде те нема
ако те нема во сонот
на некоја жена.

Додека таа постои
барем во твоите мисли
и тебе те има.

Ако погледнеш во самиот себе
и таму не гледаш жена,
половина од светот ти недостасува.

од збирката песни „Убавите жени“

Последната искра на светоста

Условните рефлекси
на благодатните восхити
безусловно си постојат
на чекор до погрешен чекор.

Можеби не требало
да се додаде последната искра,
последното итро зрнце во денот
што би можела да го запали светот?!

Кога го добила своето совршено тело
недостасувало светлина за толку убавина,
и Создателот плиснал млаз од пламен
да зачне повеќе љубов,
за да ја постави рамнотежата
меѓу земјата и самиот себе.

од збирката песни „Убавите жени“

Патување со смртта

Ми побара два возни билети,
на дестинација по мој избор,
како последна желба,
еден повратен,
еден, - во еден правец.

Не е лесно да се одбере
најсоодветно место за умирање,
соодветен начин на прифаќање,
едноставно,
смртта доаѓа како гостин,
кој цел живот се очекува,
кој неизбежно ќе дојде,
и не знам зошто не би било добро
малку да се патува со неа,
да се запознаеш поодблиску со неа,
пред да ги напуштиш
сите досегашни сопатници.

Нека биде едноставно,
како влегување
во соседниот вагон.

До смртта не се патува,
таа те придружува,
додека те земе во преградки,
и ја откине папочната врска со животот,
за пак да се родиш.

Возот е најдобар избор
за комуникација,
со секој сопатник.

од збирката песни „Возови на смртта“

Планетарна миграција на Македонците

Колку и да е малку,
многу е,
кажаното и запишаното
зад затворените шалтери на вистината.

За да има победник
некој мора да е поразен,
а најтежок е поразот на вистината.

Тежок маратон е бесконечната трка
со милениумска предност
на злонамерните,
со оловни зрна во песочниот часовник.

Безмилосно е да се биде на нишан
во магичното око на зумираниот фокус,
кога најосамените се
на сред гол мегдан.

Им дишат во вратот
историските пизми,
еднонасочна стрмоглава трка
во слепа лица,
кон повторно заврзаниот македонски јазол,
опасно што ги притиска слабините
кон морето на крајот на светот.

Од немајкаде се прелетуваат далечините,
преку океаните длабоки
како душата македонска,
која нема да ја наситат
никакви убавини,
оти татковината останува
длабоко во затворените очи.

Удрија тупаници
и по најсветата врска на човештвото
ги раскинаа и неделивите атоми
на крвта и љубовта,
и недораснати пилци
растурија од гнездата.

Почна и никогаш не заврши
планетарната миграција на Македонците,
за да не можат да се препознаат
пред огледалото на светот.

Може ли да се сокрие светлината?!

Убавината е фокусот на окото,
љубовта е пулсот на срцето.

За мене Бог секогаш е на дофат на мислата,
и каква вистина е дека зрната не се од класјето.

Како пресен леб
ја раскршувале татковината
и расфрлале парче по парче
на сверовите,
можно ли е ужасот
да има мирис и вкус на леб,
ќе го наситиме ли светот
со нашето непостоење.

Распарченото никогаш
не е во рамнотежа,
како пред своите деца
да застанеме поразени,
како да им кажме
дека веќе не сме тоа што сме,
дека бунарот не може
да им го замени огледалото,
дека татковината не е багаж
што може да се понесе,
ние сме едноставно сме плодови
на нејзиното тело,
оти додека постоиме
корените ни се длабоко во неа,
а љубовта си постои
како противтежа на вистината.

од збирката песни „Време на самракот“

Предавство со и без задршки

Кога ги озвучуваш јавно сопствените мисли,
и ја симнуваш облеката да ја покажеш љубовта,
како отворена вистина,
и кога премолчуваш
за да не ти се открие намерата,
стануваш непослушно дете,
кое знае што сака.

Не е времето ни јасно ни чисто,
во безвременската бркотница
на денот и ноќта.

Додека го очекуваш
тоа што не се случило,
како апсолутен господар
на сопствените мисли,
не се покорувај,
биди востаник буден против тие
што ја обесчестуваат гордоста на Татковината.

од збирката песни „Остров во окото“

Сончево неутрино

Под златна прашина големата моќ се таи,
невидливо зрно зрачи во окото на светот.

Темното не ја препознава бојата на светлината,
не вреднува,
не се загрижува,
не препознава кротка убавина што не може да се брани,
со волшебствата на своите румени кристали.

Која ли сила ги собрала големите гибелни табори
на едно ситно поле, на една толку мала и питома земја,
над еден толку кроток народ од една медена земја,
наспроти сонцето одвај силата што си ја крепи,
во најситното јадро на чудотворната светлина

Во тајните долапи на космичките проговори
се пренесувала скриена моќ на завети и аманети,
за големата сèвселенска Сончева Револуција,
во божествена метафора на едно силно невино дете.

Пред многу векови стројни моми девствено чисти,
со самовилска лицба во ритуал со бели китки трендафил,
ја симнувале моќта од вжештеното око на Светлината,
немерливата енергија во јадрото на сончевото неутрино,
и ја создале непроценливоста на благодарбите на светот.

Толку ми е драгоцената кротката душа на мојата Татковина,
тој прстен,
таа круна,
тие тројства во една молекула,
тој мал остров во Окото на Сонцето.

Таа и оваа,
бесконечно моја
Македонија!

од збирката песни „Остров во окото“

Страв од стравот

Уморни погледи зад прозорците
немири пред влезовите и ходниците,
зачудената неверба и во самиот себе
те води,
кон збрекнатити дамари,
кои се во исчекување,
за време кога се бројат живи и мртви.

Очекувам некоја лавина да запре,
да застане времето на заканата,
да стивне ветрот што задушува,
да се врати ритамот во срцето,
да се смири пулсот на немирот,
да се најде соодветен одговор,
на прашалниците на стравот
подмолно што тлее и тишти. Очекувам некој жар од жива мисла
истек на препознатливо одминување
некој од некаде да може да ни каже
поинаква вистина од неизвесноста,
што може,
а и не мора да се случи.

Еднаш секако мора
и да се замине,
во темните длабочини на времето,
во највисоката точка на зенитот
во темето на двата краја на животот,
а неизвесност одлуката ја одложува,
метеорологијата не ја претскажува
во самракот скриен зад облаците.

Проклетство е синџирот на стравот
вклетен во сенките на тишината
како да чека да крикне животот,
како опасно здивена
ранета сверка
со писокот на куршум во черепот,
каде што нема мерка, ни граница
за домет и безбедно растојание.

Изморени од животот и стравот
ја скусуваме и сопствена сенка
притаени во лушпата на молкот
пред разаштраканите ветришта
во распадот на довербата.

-од збирката песни „Време на самракот“

Зоран Пејковски за книгата „Убавите жени“ ја доби наградата „Ацо Шопов“ за 2022 година на Друштвото на писателите на Македонија што се доделува за поезија. Со доделувањето на наградата на Пејковски и на неговата поетска книга, ДПМ се придружува кон прославата на 100-годишнината од раѓањето на истакнатиот македонски поет Ацо Шопов.

Книгата „Убавите жени“ како целина нуди една заокруженост со јасна тематска преокупација и идеја, посветени на убавината како универзална човечка димензија и изобилува со впечатливи поетски слики поместени во сферите на љубовното, еротското, чувственото. Низ целата книга се разлева топол лирски склад, кој потсетува не само на класичното и на традиционалното туку и на пеењето што ги задоволува узусите на модерната поетика.

Vesna Drnovšek /Весна Дрновшек

 ТОЛКУВАЊА

Васил Тоциновски

РАСКАЗИТЕ НА СТАЛЕ ПОПОВ - ЖИВА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА

Богатото и разновидно книжевно дело на Стале Попов по своите литературно-историски и уметничко-естетски вредности претставуваат значајна и валидна значенка на тековите и традицијата, движењата и резултатите на современата македонска литература. И повеќе од тоа, делото на Попов е веќе наша класика. Тоа е дел од вековната и неуништлива трајност и опстојување, самобитност и непокор на македонскиот човек и на Македонија. Негов верен одраз, тестамент, авторот осознаен и препознат во својот народ и татковина и толкупати возвратната мерка на колективот кон својот автор и творец. Појавата и значењето на Стале Попов во современата македонска литература авторитетно и аргументирано Георги Старделов ги именува како историска неминовност. „Не ја бараше само Стале Попов нашата литература, туку и нашата литература го бараше својот Стале Попов. И го најде. И ни го донесе, бидејќи тој мораше да дојде, зашто него го подготвуваше историјата, која литературата не може да ја прескокне. Него го подготвуваше овој народ со сите свои маки, радости и страдања, со сите свои напластени животни искуства низ времињата, овој народ, кој го бараше и исчекуваше својот запишувач. И народот го пронајде и го создаде него. И го запиша и откри Стале Попов својот народ, создавајќи ја со своето разновидно литературно дело големата македонска книга на легендите и преданијата, на обичаите и магиите, на песните и ората, на тажалките и клетвите, на таговнините и радоснините, големата македонска книга на долгите ропства и непрестајните бунтови, на отпорот и непокорот, на победите и поразите, обемната книга на севкупниот македонски етнос, како што можеме да го наречеме литературното дело на Стале Попов, кој како за цело време да пишува само една единствена книга, можеби една од најмакедонските книги, книга која има едно единствено име: Македонија“¹

Расказите на Стале Попов како жива народна традиција претставуваат извонредно значаен и вредосен материјал, непресушен извор кој постојано и секогаш одново при секое навраќање и ново толкување, открива сè нови и квалитетни значења и мноштво вистини од сопствената многуслоевитост и значност на односите меѓу индивидуалното, авторското и колективното чувствување и изразување. Се определивме на разгледување и толкување само на дел од расказите на Попов, на оние за неговите весели Мариовци, Итар Пејо, за ловџиските приказни сместени меѓу кориците на првиот том „Раскази“ од Собраните дела на овој автор, на нивното прво издание.² Не само затоа што тие претставуваат можеби најубавиот пример за вакви пристапи, туку и од секогаш одредениот број страници за вакви потреби и побуди, а и можноста нешто повеќе да се каже и остави од темата што е пред нас. Пишувајќи за нив Димитар Митрев констатира: „Кога ги читаме расказите на Стале Попов некако сосема природно ни се наложува асоцијацијата на нивната целосна сродност со народната приказна. Сето во нив е под знакот на она слободно, крајно едноставно раскажување во кое се карактеризира нашата фолклорна проза. И во потходот и во јазикот, овој раскажувач ја открива својата вродена афинитетност со

народниот раскажувач. Со мнозинскиот број на расказите од овие два последни тома авторот нивен го примаме како уште еден од безбројот на усинте народни творци. Тој не црпи од фондот на тие творци, а самиот создава раскажувачки творби во народски дух и израз. Тоа е уште еден податок за изразитата самородност на таа елементарна творечка објава³. За тие први литературни чекори децидно е мислењето на Миодраг Друговац оти „Како и да е, сепак е извесно дека токму меѓу овие фолклорни материјали се наоѓаат и првите обиди на Стале Попов да проговори со свој глас за душата на мариовскиот човек, сеедно што кривката на тој глас, а по сè изгледа и литературната неопитност, не го претставуваат идниот автор на „Крпен живот“ како писател со наметлива творечка физиономија, одложувајќи го мигот на неговата целосна утрешна афирмација“⁴. Но, секако оти во тие раскази на Стале Попов останува вечно да живее свеста и совеста на мариовскиот човек, неговата традиција и филозофија, животот во својата севкупност и значајност.

Песната на македонскиот човек е негова молитва, огледало на неговата душа и негова воздишка. Таа е едноставна и мудра, во неа има многу радост и тага, љубов и болка. Нејзината исконска чистота писателот извонредно функционално ја користи за да ја изрази базграничната радост за сите убавини и задоволства во еднаш и неповратно дадениот и толку краток човечки живот. За нив Итар Пејо му пее на Насрадин Оџа, (Итар Пејо и Насрадин Оџа се враќаат од Мариово, с. 80).

*„Винце ле винце
Гроздово зрнце
Кој тебе љуби
Капата си губи,
Кој те тебе сака
Без гаќи скака,
Кој те тебе пие, винце,
Без невеста спие
Кој по тебе ита
Се по светот скита
Кој те тебе шмрка
Ластегарки крка...“*

Животното искуство и мудроста, правила на однесување и етички принципи се назнаките врз кои се градат приказните, настаните и случките, карактерните ликови на шегобијци, веселници и фантазери. Токму од ваквиот творечки потход сосема сфатливо е и најбројното присуство на кратките фолклорни жанрови. Исказот и смислата на Попов добиваат во полната значност низ згуснат говор и мисла да се каже сè, да се искаже повеќе со една реченица од тоа што можат да го направат безброј страници, редови и мисли. Народните пословици и поговорки земени во нивниот точен ентитет или пак низ нивно творечко пресоздавање од страна на писателот, децидно и точно ги откриваат јунаците, состојбата или појавата, настанот и случката. Егзистенцијата има свои закономерности, народната мудрост нив ги жигосала со пословици и поговорки: кај е силата, нема правдина, мило за драго, с. 12 и 26, од кол

на кол, с. 10, речено- сторено, с. 14, или пак нова варијанта: намислиле и направиле, с. 33, магаре, јавај, магаре барај, с. 39, чисто е како тепсија, с. 53, крв за крв, с. 104, ако не дадеш- не земаш с. 107, Со каква мера мерите- со таква ќе ви се врати, с. 109. Што сторил човек- да најдит, с. 105, Учи, учи, тиква бучи, с. 108, Што подалеку одиш- поголема казна плаќаш, с. 125, двапати употребената Ум царува, ум робува, ум гаски чува, с. 129 и 130, Ум треба и мотика, а не молитва, с. 132, Тој што раѓа и што се раѓа и умира, с. 139, Слушајте што прави поп - не правете што прави поп, с. 171 и 194, господ сè знае и сè гледа, с. 182, Колку е некој поголем и посилен, толку правдината е подалеку од него, с. 183, за еден грев требаат сто аири, с. 183, Риба и жена нема стара, нема мала, с. 192, старо буниште повеќе гори, с. 193, Ова отиде под мраз, дајте друго, с. 197, Кај сила - нема правина, с. 200, Ѓаволот ни ора ни копа, с. 205 и 259, со една пушка- два зајака, с. 211, на суво жаба не крека, с. 233, каде среќа-таму и несреќа, с. 252, без алат- нема занает, с. 257, сам човек за никаде не е, с. 257, И добри ловци не секогаш имаат добри загари, с. 257, пусто око човечко лакомо, с. 290 и т.н. Кратката говорна формула низ говорот на писателот ги има јасно одредените тенденции да го одрази животното искуство, да поучи и советува, опоменува и предупредува, укажува на правила на однесувања, донесува гласен и јасен став и суд за некое животно прашање или природна појава. Ги наведуваме страниците од книгата кои упатуваат на нивната примена и конкретност, зашто одредените страници и не ни даваат можност поодделно низ бројни примери да го конотираме авторовото настојување и резултат со типичното да се подвлече конкретното.

Пословиците и поговорките Стале Попов ги користи точно да го наслика својот јунак и тоа го прави непогрешиво. Какви ли сè луѓе и нелуѓе има, па соопштува за нив конечен суд, заклучок и мислење: Ни есап ни касап знаат, с. 69, Сè ѓутуре продаваат- ѓутуре купуваат, с. 69, и волкот змија го клукнала, с. 90, војник од глава до пети, с. 143, земјата се тресе под него, с. 145, или пак тие се извод или последица од некакво значајно искуство или сложен настан: силата му е во раката, с. 183, сте јале од кокошка нога, с. 235, а изнесувајќи пак одредени мисли и ставови, забележувања по разни прашања и настани од општествената средина и човечкиот живот: овцата моја, руното туѓо, с. 143, жената моја - детето туѓо, с. 143 и др. Задржувајќи се на присуството на кратките фолклорни жанрови во расказите на Стале Попов, неговата проза како верен одраз на народниот живот сосема природно нив и најногу ги користи како форми и содржини најприсутни и во животот на човекот, ќе се задржиме на присуството на благословите и клетвите кои му даваат посебна боја и значење на раскажувањето на Попов.

Изворното откривање на природата на македонскиот човек, етнопсихолошки, религиозен, морален, историски аспект, во себе како еден од релевантните филозофски димензии ја има религијата. Вербата во магиската моќ на зборот ја изразува формулата на благословот. Пожелбата да се случи или доживее нешто убаво се пропратени со манифестации на разни обреди, празници, при извршување на некои работи. Токму низ тие чинови се одвиваат и приказните за Мариовците, и како илустрација ќе дадеме еден мал дел на овој вид говорни изрази со буквално значење: аирлија нека е саатот, с. 19, оди си ми со здравје, с. 39, здравје да имаш, саатот, с. 19, оди си ми со здравје, с. 39, здравје да имаш, с. 63, Види с. 63, Види им

го аирот и со здравје да си ги јадеш, с. 64, со здравје да ги поарчиш, с. 66, Сполајти, чорбаџи, сполајти. И ти со здравје да си јадеш..., с. 66, 67, 68, Нејсе, нека ни е наздравје на сите, с. 71, Да си жив, момче, да си жив, с. 85, Аирлија нека е, нека ти е живо, с. 85, Со здравје да го јаваш, с. 86, Да ти се многу години, кади баба, с. 96, Дал ти бог добро старче, 117, Добро ни дојде во селово, с. 117, Добре ве најдов, с. 117, седи ми со здравје, с. 118, Ајми со здравје, старче, с. 118, Да си жив Пејо, 121, нека ми се живи другите лаги, 126, Бог да го прости, с. 139, да ми се живи, 191, да му се најде на тој век, с. 192, лесна му земја, бог да го прости, с. 192 и т.н. Наспроти баењата, благословите и здравиците се клетвите како магиска моќ на зборот кои содржат лоша желба, да се случи несреќа: Што направи, бре ајзус, од кука нога да направиш, с. 22, Мууц, волкот да те изеде, да рече господ златен да се потурчиш, с. 31, Мууц, волкот да те изеде, да рече господ Турчин да се сториш, с. 31, пусто да остане телето, с. 48, да би срачка го изела, да бог да, с. 62, краста да го јаде, с. 85, да би орлите го дигнале, едепсазот еден. с. 85, од дрво нога да си направи, с. 115, 123, ценем нека фатат сите, с. 146, лошо ѝ е името, да ѝ се запусте да даде господ, с. 213, оган нека го гори, с. 236, да ѝ се исуши устата, с. 161, бесот да го фати, с. 236 и др. Својата немоќ човекот ја изразува и низ самозаклетвите: главата да ти ја јадам - леб ако ти дадам, с. 257, да ги искршам нозете, ако отидам уште еднаш на лов, с. 282 и др. Верувањата во силите надвор од човекот се израз на неговата немоќ, незнаење, простотилак, бегство оти едноставно „таа е господова работа“, с. 32. Или пак „му баеле бајачки, го пеал попот за здравје“, с. 34. Токмуверувањата ја одразуваат посебноста на природата на нашиот човек, кога мисли оти „Кога ќе се налутиш нешто и гледаш дека не ќе можеш да се воздржиш клај го камчево в уста под јазик дури да ти помине лутината“, с. 37. Но, тоа истовремено претставува и совет и верба во убавото и хуманото во човекот и неговите постапки. Та ете едноставно кажува како субјектот да се победи и совлада себеси, да се отргне од една можна лоша работа. Верувањето понекогаш се изродува во лукавство и измама. Нив ги раскажува девојчето на селанката: „- ха, ха, ха! Ама сте биле будали! Та каква погача чекате?! Таман мајка ми почна да ја насадува квачката и си рече: „Их, да има сега некој поп да излажам, сите пилиња црни ќе ми се испилат“, и вие поминавте и јас ве излагав. Туку одете си, одете си, не чекајте ја погачата, зашто не е ни месена, а камо ли печена, - се скри дома смеејќи се слатко“, с. 38. Верувањето не е цел само за себе. Како и во што веруваш древната мудрост порачува оти таков и си. Стале Попов со малку зборови, но неограничен простор на мислата и смислата низ верувањата јасно ги открива карактерите на своите јунаци: глупи и смешни, итри и расипани, лажговци и нечестити. Итар Пејо ги надмудрува своите шуреви, а ним им останува срамот и поразот, та си порачуваат: „Бегај брату, да бегаме и ѓаволот на Пеја му помага!“, с. 49. Истиот јунак доаѓајќи на пазар во Прилеп низ верувањето ја истакнува мудроста оти во животот има и лоши и црни денови, не е животот само од денес до утре. Та оди на пазар да продаде нешто, да купи нешто и „да однесе некоја пара дома да му се најде за зло час“, с. 55. Како во надмудрувањето меѓу Пејо и господ верувањето става рака над сè: „Арно ама, се замеша „горниот“ во Пејовата работа, и тоа против Пеја. Му завиде, изгледа, што му оди добро работата, а Пејо не однесе ни една ока масло во црквата да му изрази А со тоа Пеја сосема го упропасти. Водата од поточето

секна, та Пејовата бичкија цело лето не тргна ни една врвца да избичи“. с 131. Или дека човекот не е семоќен, па признава Пејо оти “што не покрил господ, не можам јас да покријам“, с. 163. Но затоа пак кога дошло време да се умира Пејо мисли како да влезе во рајот: „Слушал овде на земјава, дека за влегување во рајот требало многу и тешки услови да исполни човек. Да не мрси, да не прави лошо на луѓето, да не се кара, да не се тепа, да ги почитува поповите и владиците, да оди в црква, да пали свеќи, да се моли на бога и светците, да не пцуе, да не задева туѓи жени... Се знае ли какви ли не услови поставил господ за да може да влезе во тие убавини што се рај?“, с. 182.

Ловциските приказни се испишуваат по една утврдена и би рекле проверена авторска шема. Дијалогот е релевантниот двигател на дејството, сè се остварува низ изразита анегдотичност, „народското шегобијство е присутно со сета своја неизвртеност“, а пак народниот бит е прикажан низ мноштво верувања, врачања и гатања, баења. Одвојуваме за илустрација дел од расказот „Една мечка распарана со ножот, друга жива фатена со две мечиња“. На дедо Гасак му беше забаала бабата Маса Шиклева за тоа мечката да не ги задева неговите говеда. „Мецане побратиме“, му велела таа. „Ќе му носиш здраво-живо на сите твои синови и ќерки, затови- шуревишурни баџанаци и сватовштини да не ги задеваат говедата од дедо Стевана оти ќе си имаат работа со свети Игњатија“. А мечките и сиот дивеч многу го почитуваат свети Игњатија, оти само тој, сполај, му наредува кој дивеч каде ќе најде јадење, каде ќе удри на ловџија, каде ќе пострада. Без негова заповед ни лисицата не може зајаче да фати, а камо ли мечка и волк да паднат на пусија“, с. 223. Во расказите на Стале Попов регистрирани се бројни обичаи и обреди, во кои се вклучуваат кратките фолклорни жанрови, но низ документарниот третман верно запишани остануваат мноштво редови и страници како етнолошки материјал. Не само што некои од нив изумреле или се заборавиле, туку и како можност за споредбени толкувања на нивните содржини како специфични изрази на одредени подрачја и региони. За нивното место и значење во животот на човекот зборува и самиот писател во расказот „Итар Пејо момак у попот“, (I), с. 14-16. Со нив и го започнува текстот: „Во наше Мариово многу убави обичаи има. Еден од тие и до денеска се задржал, и многу е арен. На пример: Кога ќе заколе некој домаќин свиња, ќе им однесе на комшиите, по едно парче удиња, малку црн и малку бел дроб колку за внуш и благослов, со здравје да си го јаде домаќинот крмнакот“, с. 14. Обичајот и обредот се систем на мислење и расудување, етика и естетика, проверка на она што се мисли и зборува дали се преточува во акција и однесување, а токму тие корелации и стануваат творечкиот однос на Попов. Во таа книга на животот човекот се впишува токму таков каков што е, а не каков може и каков треба да биде. Убавите зборови никому не му недостасуваат и не му се потребни, потребни се пред се човечки и човечни дела. На тие вековни традиции укажува оти: „Сите мариовски девојчиња од Гурѓовден до Петровден водат по едно јагне, кое го викаат „даше“. Ги китат со разни китки, им ја бојосуваат волната, ги хранат со леб, леблебија, суво грозје, ги водат во плетвата на пасење. Со еден збор самите јагниња се еден украс на девојчето што ги води“, с. 135.

Обичаите и верувањата се составен дел од животот без кои тој честопати не може да се сфати и прифати без нив. На нив упатува и поставеното прашање: „Не ми

е ништо кусо, туку се сети уште за еден адет. Нели кога ќе умре човек, треба некоја жена да го таже“, с. 177. Редот оставен како аманет од старите, како почит кон човекот и животот. И како последна почит во вечната разделба со блискиот, почитуваниот и саканиот. Писателовата записка „Бачило во рајот“, с. 189-193, својата приказна како клобо започнува да ја одмотува со народната традиција: „Празник е 9 август, свети Пантелејмон; селски сведен. Поправо на врвот Панделе над селото Полчиште (Мариово) има црквиче на името од горниот светија и секоја година на овој ден излегуваат луѓе од околните мариовски села на поклонение. Се носат јадења; се колат јагниња, прасиња; се весели младината на ладот по рудината. Отидов на овој ден и јас да се поклонам на неколкуте печени јагнешки главчиња, џигерчиња, крезлички и сплинки, толку повеќе што денот беше петок, та знаев дека попот нема да ми меша во овие работи, што ќе ги донесат притропите на чело на трpezата, небаре за попот“, с. 189. Документаристичката релевантност на прозата најубаво покажува и на нејзината вредност како етнолошки материјал со точни и прецизни белешки и податоци. Колку адетот е чин кој никако не смее да биде заобиколен и заборавен, без него животниот миг ги нема својата логика и значење, покажуваат и овие редови: „Но како што бива обично, никоја работа не се започнуваше порано, та ни сега пред да се сврши една многу поважна секојдневна работа отколку обичната. Се знае, не појаден само поп Петре оди в црква, а секој друг треба за адет да касне барем „од кукавица“. Но нели беше јануари, кукавицата не беше тука да ги разбије ловците, ама адетот си е адет“, с. 266. Значи адетот мошне луцидно ќе забележи писателот оти е „една многу поважна секојдневна работа отколку обичната“. Инсистирањето на редот, дисциплината и чистотата во мислата и постапката на човекот, значат вредностни категории на етичката димензија по која што човекот е свесно и совесно битие. Овој пример најубаво ја илустрира мајторската и речиси невидлива поука и порака што блика, зрачи и значи од севкупното дело на Стале Попов. На овие десетина страници се обидовме да дадеме едно свое гледање и толкување на дел од расказите на Стале Попов како израз на живата народна традиција. За фолклорните елементи во неговото дело, опстојно и аналитично пишува Марко Китевски во книгата „Стале Попов, живот и дело“.5 Потребата и можноста секогаш одново да се навраќа кон овој автор и неговото дело, е потврда повеќе за трајните уметничко-естетски вредности кои непосредно извираат и се верен одраз на животот, традицијата и самобитноста на својот народ.

¹ Георги Старделов: Портрети и профили, прилог кон идеографијата на современата македонска книжевност, изд. Мисла, Скопје, 1987, стр. 8-9.

² Стале Попов: Раскази, кн. I, изд. НИК „Наша книга“, Скопје, 1976.

³ Димитар Митрев: Поговор, Стале Попов: Раскази, кн. II, изд. НИК „Наша книга“, Скопје, 1976, стр. 249.

⁴ Миодраг Друговац: Повоени македонски писатели, I, изд. „Наша Книга“, Скопје, 1986, стр. 32.

⁵ Марко Китевски: Стале Попов, живот и дело, изд. Наша книга, Скопје, 1988 (Од книгата „Низ книжевниот континуитет“, Македонска книга, Скопје, 1996, стр. 256-265)

Васил Тоциновски (с. Стојаково, Гевгелиско, 22 август 1946) е македонски писател, есеист, критичар, книжевен историчар, антологичар, автор за деца и млади, учебникар и преведувач. Тој е еден од најплодните современи македонски автори. Како добитник на Рациновата стипендија дипломирал на групата Историја на книжевноста на народите на СФРЈ на Филозофски факултет – Скопје (1965). На истиот магистрирал и докторирал. Дваесет години работел во Телевизија Скопје (1965–1989), бил привремен управник на Институтот за фолклор (1989-1992) и во Институтот за македонска литература на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје.

Пишува проза и поезија, како за деца така и за возрасни. Автор е на 22 белетристички книги, 36 книги за македонската литературна историја, 57 редакциски и сл. Преведуван е на дваесетина јазици. Посебен придонес дал во истражувањата на македонската литература од 19. и првата половина на 20. век. Бил главен и одговорен уредник на најстарото македонско книжевно списание „Современост“ од Скопје. Редовен професор на најбројната светска катедра на студенти по македонски јазик на Универзитетот во Риека.

Пред македонската и светската јавност е познат како научен работник, истражувач на македонската литературна историја. Во тој правец, има големи заслуги во откривањето на животната судбина и литературното дело на „двodomните писатели“ од македонско потекло, односно Македонците кои живеат и творат во туѓа јазична средина.

Добитник е на највисоките македонски државни награди и признанија: „Гоце Делчев“, „Климент Охридски“, „Крсте Мисирков“, „Димитар Митрев“, „Ванѓа Чашуле“, „Девети Ноември“ годишна награда на Град Велес, „Гемиџиите“ за животно дело на Град Велес, награда на Културно-просветната заедница на Македонија, награда на Авторско-правната агенција на Македонија, „Златен прстен“, „Прозни мајстори“, „Златно перо“ на Книжевните преведувачи на Македонија и други.

Tina Mohorović / Тина Мохоровиќ

 ПРЕМОСТУВАЊА

Извадок од романот „ОПРАВДАНИЕ НА ОСТРОВОТ“ од **Евгениј Водолазкин**

И земјата ќе се стресе,
И ќе пламне црна вода на Север,
И ќе потече рапламтена вода на Југ.
И ќе полета пепел од небесата,
И вашите срца ќе се претворат во пепел.

Пророштво на Агатон

Од издавачот

Неодамна, островската јавност ја разбранува веста дека познатата Историја на Островот, првата домашна хроника, има продолжение. Затоа стана неопходно да се појави ново, целосно издание.

Во својата поранешна форма, Историјата на Островот повеќепати беше публикувана. Таа влегува во училишните и во универзитетските програми и одамна веќе е широко цитирана книга. „Ќе видиме како сето ова ќе заврши“, „Тој знаеше дека војната може повторно да почне бидејќи беше еден од оние што сакаа да ја почнат“, „Среќни времиња, кои не влегуваат во анализите“, „Тоа, времето, нема каде да брза“ – овие изреки трајно влегоа во нашата секојдневност, па многумина веќе не ни помнат дека тие потекнуваат од хрониката.

Ги замоливме Нивните Пресветли Височества, Партениј и Ксенија, да се запознаат со целосниот текст на Историјата на Островот. Нивното мислење за објавеното дело ни беше исклучително важно, па тие се согласија да го споделат со нас. Белешките незабележливо добија дневнички карактер, што ни е неверојатно мило, зашто секој збор на кнежевскиот пар е – слово на самата историја. Со дозвола на авторите, нивните забелешки ги поделивме на фрагменти и ги објавивме како еден вид коментар за текстот на хрониката.

Настаните од последната година ги изменија првичните планови за издавање. Доживевме да го видиме времето кога древните пророштва почнаа да се случуваат. Време што не може да се нарече радосно, но кое нè научи на многу нешта. Станавме помудри, а во многу мудрост, според зборовите на Проповедникот, има многу печал.

Гледајќи што се случува со нас, целиот свет почна да размислува за суштината на историјата. Не само за нашата историја туку за историјата воопшто. За тоа придонесе и неодамнешното прикажување на филмот *Оправдание на Островот*, кој го снимиле великиот Жан-Мари Леклер. Тоа дека главните херои на хрониката се согласија да бидат консултанти на францускиот режисер, многумина на почетокот ги зачуди, но грандиозниот успех на филмот потврди дека одлуката била правилна. Сега, кога нашиот народ стои на раскрсница, излегувањето на оваа книга на светлината на денот има посебна смисла. Од темнината на нашето време, во светлина.

Глава прва

ТЕОДОР

Претходно немавме историја. Сеќавањето чуваше одделни настани, носамо такви што имаа својство да се повторуваат. Поради тоа, нашето постоење како да одеше во круг.

Знаевме дека по ноќта следува ден, а по зимата пролет. Овој круг го создаваат небеските тела, Сонцето и Месечината, кои пловат по небосводот, а границата на нивното патување е една година. Една година беше и природната граница на нашето помнење.

Магливо се сеќававме на страшните урагани и земјотреси, на свирепите зими кога замрзнуваше Морето, на меѓусебните братоубиствени војни и на наездите на други племиња, но не можевме да определиме кога се случуваа.

Само велевме: тоа се случи еднаш лете. Или пак: тоа се случи една пролет пред многу пролети. Затоа, сите урагани ни се слеаја во еден голем ураган, а меѓусебните војни се претворија во една бесконечна војна.

Со покрстувањето го слушнавме словото на Светото писмо, а претходно ги слушавме само нашите стари истрошени зборови. Тие зборови се распаѓаа во прав, зашто останува зачувано само тоа што е запишано, а пред покрстувањето немавме ни писменост.

Потоа на Островот пристигнаа книги, па така дознавме за настани што се случиле пред нас, а тоа ни помогна да ги разбереме сегашните настани. Сега знаеме дека човечката историја има почеток и се стреми кон својот крај. Со овие мисли пристапуваме кон изложување на летата и настаните што одминуваат. Господи, благослови.

ПАРТЕНИЈ

Историјата на Островот ја пишуваа монаси. Ништо чудно: само сосредоточен на вечноста е способен да го одрази времето, а земното најдобро го разбира оној што размислува за небесното. А и времето тогаш беше друго – застанато, развлечено. Не такво како денешното. Во детството времето е бавно, се развлекува, но потоа фаќа залет и кон крајот на животот веќе лета. Позната работа. Не е ли животот на еден народ сличен на животот на кој било човек?

Се смета дека првите глави на хрониката му припаѓаат на перото на јеромонахот Никон Историк. Ракописот ни еднаш во текот на своето постоење не ги напуштал сидовите на Спасо-Островскиот манастир: тоа беше најстрого забрането.

Наоѓајќи се во свет простор, историјата, според мислењето на хроничарите, беше заштитена од фалсификати. Сега кон историјата се однесуваат комотно: ја пишува кој сака и каде што сака. Не е ли тоа причината за многубројните фалсификати? Забраната да се изнесува хрониката од манастирот не ја одземаше можноста да се запознаеш со неа меѓу манастирските сидови. Во секој случај, тоа важеше за кнезовите што беа на власт. Се сметаше (и до ден-денес се смета) дека знаењето на

минатото им е неопходно на оние што се наоѓаат на власт. Оваа мисла ми се чини оправдана. Навистина, точно е и тоа дека знаењето на историјата сè уште никого незаштитило од грешки.

За време на владеењето на благородниот кнез Теодор, нашиот Остров беше покрстен. Дотогаш кнезот не го викаа Теодор, туку Александар. И тој не беше благочестив. И владееше само со северниот дел на Островот, но во меѓусебните братоубивствени војни го освои јужниот дел и стана кнез на целиот Остров.

А во осмата година од своето владеење рече:

– Соберете се сите на Песочниот нанос, таму ќе бидете покрстени.

Уште рече:

– Оној што нема да прими покрстување не ми е пријател.

Се крстија сите или речиси сите, сфаќајќи дека е тешка работа да не му бидеш пријател на кнезот.

КСЕНИЈА

Според 47-та новела на византискиот император Јустинијан, историските настани се датираат од годината кога почнува владеењето на наредниот император. Според византиската традиција, Никон Историк (како и сите следни хроничари) гудатира настаните од годината кога почнува владеењето на кнезовите: како што е познато, ние немавме императори.

И го донесоа на Островот Евангелието, и им го читаа на луѓето, и сите дознаа за животот на Господ наш Исус Христос. Се покажа дека старите богови се само дрво, дека тие не треба да се заштитуваат, зашто кога би биле богови, тогаш самите себеси би се заштитиле. И никој особено не држеше до нив, освен неколкумина магови, кои им служеа.

Кога ги запалија паганските богови, маговите кажаа дека ќе дојде ден кога ќе изгорат и книжните букви. Никој не им поверува зашто сите сметаа дека тие тоа го кажуваат од немоќна пакост. А, можеби, и затоа што тие никогаш немаа пишани зборови. А зборовите, пак, што тие ги изрекуваа висеа во воздухот пред да ги однесе првиот ветер.

Во дваесеттото лето од владеењето на Теодор, на Островот беа пратени книги за историјата. Ги чуваме како зеницата на окото: нема ништо полошо од тоа да се остане без историја тогаш кога почнуваш да разбираш што е тоа. Од книгите откривме дека историјата е единствена и сеопшта, па дури и изгубена на некој непознат остров, таа е гранка на заедничко дрво.

Дознавме уште дека историјата е претскажана во пророштвата, кои ги опфаќаат како целината така и нејзините мали делови. На уреденоста на времето, пророштвото ѝ се противи со тоа што му одолева на времето. Великиот пророк Илија, кој се вознел на небо во огнена кочија, Господ го ослободил од смртта и од времето, кои, во крајниот резултат, се едно исто.

Островскиот народ има свој пророк, името му е Агатон Далекувидецот. Кажува по вдихновение, а не по книги, зашто сè уште нема книги за нашиот Остров. Дава претскажувања за долг период од времето, така што засега немаше можност

да го провериме. Уште повеќе, начинот на размислување и целокупната сосредоточеност на Агатон зборуваат за тоа дека неговите претскажувања ќе се случат, на што и се надеваме. Особено претскажувањето за тоа дека непријателството што го тресе ова парче земја, ќе биде прекинато на долго време, кога двете кнежевски гранки ќе се соединат.

Мислам дека е доволно кажано за пророштвата. Нема да се вдлабочуваме во иднината и ќе се вратиме на она пред што стоиме, паметејќи дека историјата раскажува за минатото.

ПАРТЕНИЈ

Агатон Далекувидецот учел дека пророштвото не значи ограничување на потомците во слободата. Тие, потомците, севолни во своите дејствувања, се разбира, доколку тоа им го дозволуваат околностите. А причина за околностите, говорел Агатон, не е Бог, туку човекот.

Тешко е да не се согласиме со него: долгиот живот ме убеди дека луѓето самите си ги создаваат околностите. Јасно е, најчесто, неблагопријатни. А Бог ги гледа и им ги открива на луѓето преку пророците. Понекогаш.

Така, преку Агатон ни беше откриено кога ќе прекине непријателството на Островот. Никон Историчарот го спомнува Агатоновото пророштво кога сè уште се немало остварено: сега сите знаат дека тоа се оствари. Тоа беше, така да се каже, посредничко пророштво.

Сепак, постои уште едно пророштво на Агатон, кое се однесува на далечни времиња. Тоа до нас не стигна. За разлика од другите, кои носат повеќе или помалку личен карактер, ова било посветено на судбината на Островот во целина. За жал, за неговата содржина немаме никаква претстава. Или, за среќа – за тоа може да се одлучи само ако се прочита.

Своето главно пророштво, свети Агатон му го издиктирал, во буквална смисла, на уво на хроничарот Прокопиј Пелтекот. Агатон, кој во тоа време веќе имал сто и дваесет години, најстрого му наредил на оној што запишувал да го држи јазикот за заби. Од страна на Агатон, ако може така да се каже, стар човек, тоа донекаде била шега (на крајот на краиштата, никој не им забранувал на светителите да се шегуваат) бидејќи уште во млади години на Прокопиј му го отсекле јазикот за сквернословие. Така што во однос на јазикот, за тој човек можеше да се биде спокоен.

Сепак, Прокопиј постапи неочекувано, а јазикот не му ни беше потребен за тоа. Расплетувајќи го ракописот на хрониката, тој од неа го извадил пророштво и, според она што се шушкаше, тајно му го пратил во Големата земја на, како што би рекле денес, веројатниот противник.

Постапката на Прокопиј, ако е тоа вистина, наведува на мисла дека тајната информација не била многу оптимистичка за островјаните. Можеби, таа можела некако да ги утврди оние на копното во нивните агресивни замисли: ништо така не го подига духот на противникот како навреме добиеното пророштво.

За целите на Прокопиј Пелтекот може да се суди само ако се запознаеме со текстот на пророштвото, но, како што беше кажано, неговите траги се изгубиле.

А зошто тој не го препишал, туку го извлекол од ракописот? Јасно е, со тоа ги лишувал своите земјаци од можноста да го прочитаат. Не е исклучено дека дејствата што ги презел хроничарот биле за одмазда на суровата татковина, која го лишила од јазикот. За Прокопиј тоа беше силно изразена загуба: покојниот сакаше да зборува. Тој некако се снаоѓаше да го прави тоа со она малку јазик што му остана во устата (јазикот, велат, малку може да порасне). Како и да е, историјата за кражбата на ракописот на пророштвото се откри дури по неговата смрт. Ова е силно сведоштво за тоа дека во времето на Прокопиј не се интересираа нешто посебно за хрониката.

Книгите што беа донесени на Островот, накратко кажано, за минатото ни го соопштија следното: Бог првиот ден ги создал небото и земјата, земјата, пак, била невидлива и празна, и Духот Божји летал над водата, оживувајќи ја водната природа. И рекол Бог: Нека биде светлина! – и така било.

Следните денови Тој ги создал морето, реките и небесните тела. Исполнувајќи го светот со вода, оставил острови и земји во знак на сеќавање дека копното не се појавило откако сонцето ја исушило водата, туку било и претходно, уште пред создавањето на сонцето – за да не го сметаат луѓето сонцето за бог.

Бог истовремено ги создал рибите и птиците, зашто се сродни, само што рибите пливаат во водата, а птиците во воздухот.

И ги создал Бог човекот и жената негова за да ги остави тој татко си и мајка си и да се прилепи кон својата жена. И им дал Бог да владеат со сè што постои на земјата.

Меѓутоа, седумте дена на создавањето сè уште не биле време. Времето се открило со гревопадот и изгонувањето од Рајот, а заедно со времето започнала историјата, зашто не постои историја никаде освен во времето.

Како двесте и триесетгодишен, Адам го родил синот Сит, а Адам живеел вкупно деветстотини и триесет години. И почнале да се раѓаат деца, па од Адама до Ное се бројат десет колена и илјада четиристотини шеесет и осум години. Кога Ное исполнил шестотини години, на земјата настанал потоп. И по заповед Божја, Ное удрил по клепало, па кај ковчегот што го изградил почнале да се собираат сверови и птици, од секое по еден пар, освен риби, на кои водата не им е страшна. А кога тие влегле, Ное ја затворил вратата на ковчегот, па се отвориле окната небески. И дожд истурал четириесет дена и четириесет ноќи, така што не останало веќе копно, па дури и нашиот Остров се изгубил под вода. Таму каде што сега висат облаци, во тие денови се тркалале бранови.

Во едно од небиблските писанија е кажано дека Ѓаволот, сакајќи да го потопи родот човечки, се претворил во глушец и почнал да го гризе дното на ковчегот. Тогаш Ное му се помолил на Бога, и кивнал лавот, а од неговите ноздри искокале мачор и мачка и го удавиле глушецот. Така се појавиле мачките, кои во нашата земја сè уште се реткост.

ПАРТЕНИЈ

Во Никоновиот текст наоѓаме апокрифни сведоштва, кои современиот читател ги смета за легенди: ги имам предвид раскажувањата за мачките. Деталите, кои го

разликуваат ова раскажување од тешкоразбирливата дарвиновска проза, се прекрасни, а сè што е прекрасно, во секој случај, е вистинито. Еве го – настанувањето на видовите, кое не е развлечено на стотици страници. Што гледаме: мачки излетуваат од ноздрите на лавот, со мјаукање се превртуваат во воздухот и се приземјуваат на четири шепи. Сеќавајќи се за својата надзадача, во еден скок се појавуваат пред глушецот и – чап-чап! Чап-чап, велам, имајќи предвид дека двобојот бил сосема необичен. Дали мачките знаеле кому му се спротивставуваат? Добро прашање.

Да, овие сведоштва не се согласуваат целосно со дарвинизмот, но тоа е повеќе проблем на дарвинизмот. Неговиот основоположник едноставно не би ги разбрал приказките за мачките: ми се чини, тој човек не умеел да се насмевнува.

За сериозното. Мене, имајќи ја предвид мојата возраст, често ме прашуваат за мојот однос кон Дарвин. Што има тука да се каже? Увото, кое ги ловеше ритмите на еволуцијата, се покажа глуво за пулсот на метафората и, пошироко, за поезијата. Само со глувоста на сер Чарлс за метафората може да се објаснат неговите избрзани напади на Светото писмо. Само неговата бесчувствителност кон поезијата не му дозволи да сфати дека не му противречи на библискиот текст. Мислам дека сега, покоен, го разбира тоа.

Нам, островјаните, водата ни е дадена од Господа и за помош, и за казна. Од дамнешни времиња, таа ги носела нашите трговски кораби во оддалечените краишта на постојниот свет, до линијата што им става граница на морето и на земјата. Но, во време на нашето духовно опустошување, водата се подигнала до страшна височина, и многу луѓе се удавиле и многу полиња се поплавиле. Така раскажуваа нашите дедовци. Можеме само да го замислиме степенот на човековиот пад во времето на Ное, кога водата го потопила целиот свет.

И на четириесеттиот ден Ное го отворил ковчегот, па го пратил гавранот да дознае дали водата некаде се спуштила. Но, гавранот седнал врз мртви тела, кои пливале на површината на водата, и почнал да ги колва, па не се вратил. Тогаш Ное пратил гулаб. А гулабот се вратил, држејќи во клунот гранка од маслинка, па Ное сфатил дека водата почнала да се повлекува. Ное умрел триста и педесет години по потопот, а живеел вкупно деветстотини и педесет години.

КСЕНИЈА

Незамисливата долговечност на праотците некому може да му се покаже како резултат на недоразбирање – да речеме, неточен превод на еден хронолошки систем во друг, грешки на препишувачот итн. Всушност, нема неопходност од такви претпоставки. Сè има свое објаснување.

Луѓето сè уште биле полни со рајска вонвременост. Стоејќи со едната нога во вечноста, тие само што се навикнувале на времето. Како што се оддалечувале од Рајот, така нивниот век се скратувал. Притоа, не треба да се мисли дека со праотците долговечноста се исцрпила. Партениј и јас сега имаме по триста четириесет и седум години, и тоа никого не го чуди.

Вчера пополнувавме некаква анкета. На прашањето *колку години имате*, реков:

– Триста четириесет и седум.

Дури не се ни насмеаја. Порано се срамеа од својата возраст, но по сто и педесеттата година престанав. Едноставно, некои живеат подолго – од разни причини.

И била разделена земјата меѓу Сим, Хам и Јафет, синовите на Ное. Ние, пак, треба да претпоставиме дека сме од племето на Јафет, и дека нашиот

Остров му припаѓа на Јафетовиот дел.

Од Ное до Аврам има три илјади триста дваесет и четири години. А кога Господ погледнал на Содома и Гомора, Аврам прашал:

– Ако се најдат во ова место педесет праведници, зар ќе ги погубиш?

Господ рекол:

– Ако најдам таму педесет праведници, ќе го поштедам тоа место.

Аврам во одговор рекол:

– Владико, иако сум прав и пепел, одлучив да зборувам. Можеби, до педесет ќе недостасуваат само уште пет, дали тогаш ќе го уништиш градот?

Господ рекол:

– Не, нема да го уништам ако најдам таму четириесет и пет праведници.

А Аврам зборувал и понатаму, прашувал за четириесет, и за триесет, и за дваесет, и за десет праведници. И му ветил Господ дека ќе го зачува тоа место дури ако останале само десет праведници, но кога не нашол ни десетмина, пуштил дожд од сулфур и оган од небото над Содома и Гомора и на околината нивна.

Историските книги опишуваат многу други настани, јас ги спомнав само првите.

Во триесет и деветтото лето од своето владеење, кнезот Теодор се упокои. По смртта на Теодор, владееше неговиот син Константин.

Евгениј Водолазкин, автор на романите „Лавр“, „Авијатичарот“, „Соловјов и Ларионов“, „Брисбен“, зборникот кратка проза „Одејќи без трепет“ и „Инструмент на јазикот“, е лауреат на наградите „Големата книга“ , „Јасна Полјана“ и „Книга на годината“. Неговите книги се преведени на многу јазици.

Дејствието на новиот роман се одвива на Остров, кој го нема на картата, но неговото постоење не предизвикува сомнеж. Тој не може да се најде во учебниците по историја, но настаните ни се познати до срж. Средновековието тука се преплетува со современоста, општото со личното, а трагизмот – со гротеска. Тука лесно можат да се сретнат заедно кнезови и претседатели на Островот, хроничари и пророци, владетел на пчели и мачор што зборува. Според древното пророштво, Островот го очекуваат големи искушенија. Ќе може ли тој да ги надмине кога земјата почнува да се лизга под нозете?...

litres.ru

Како што е кажано во предлогот за награда, романот на Евгениј Водолазкин ги раширува границите на жанрот. Преминува на сосема други жанровски територии – минимум на две: политичка сатира (повремено е и пародија – на византиските хроники, на пример), поучни приказни и проповеди. Романот, со извесна ограда, може да се вброи и во алтернативна историја, иако историјата на еден непостоечки Остров, која е прикажана во него каде-каде повеќе претставува (груб, упростоен заради потребите, праволиниско-набљудувачјки) лабораториски или, поточно, школски модел на она што сосема се остварило.

Големината на овој текст лежи надвор од границите на фантастиката како таква: Водолазкин е префинет и софистициран стилизатор (со добро назначена, стабилна, иронична внатрешна дистанца од тоа што е стилизирано) на текстови и на раскажувачки постапки од минатите времиња. Таа негова вештина ни е позната и од претходните книги (како и омилената идеја на авторот за илузорноста на времето, која тука се повторува без суштинско обновување); воопшто, стилски и интонациски, тој од роман до роман е доста истообразен. Слично на тоа како што самиот автор еднаш своето дело „Лавр“ го нарече „неисториски“ роман, „Оправдание на Островот“ може смело да се нарече „нефантастичен“ роман.

Олга Бала, литературен критичар, член на жири-комисијата за литературната награда „Нови хоризонти“

Евгениј Водолазкин „Оправдание на Островот“

превод: Оливера Павловиќ

Антолог – Скопје, 2022

Најверојатно, единственото што ќе го оставиме на нашите создатели – Бог или Свездениот универзум, како потврда, како завет, како вистинска смисла за нашето мачно и сè понепотребно постоење во измислените цивилизации, ќе биде она малку невидливо, незабележливо, скриено творештво – книгите, музиката...

Заробени сме во ова мало материјално тело, сè поуморно и безвредно низбесмислата и безмилосноста на суровата егзистенција, отруено со сите отрови на материјалистичкиот „напредок“, заробено во безбројните лаги, изгубено, безнадежноскршено, доведено до последниот осакатен хоризонт, до огромниот крематориум, којшто сами си го изградивме за да му се поклонваме, мислејќи дека е тоа берзанскиот храм на сјајот, а е само преповторуваниот вавилонски отпад.

Уште малку ни преостанадо нашето вистинско царство: царството на пепелта, прашината, земјата, ништожноста. Затоа, оние ретки творби, книги, творештвата, одамна се издигнаа над овојоловен свет; книгите што низ вековите биле спалувани, криени, игнорирани, уништувани, протерувани, веќе се таму од каде и што дојдоа – онаа светлина, далечна и сеопфатна, која некогаш одамна изгреваше и во нас. Таму се каде што отсекогаш си припаѓале, каде што е и музиката која доаѓала до нас и низ нас како небесна молитва за нас, залудна небесна молитва.

Авторот Евгениј Водолазкин, доаѓа и припаѓа на едно чудно, денес несфатливо милје, каде што некој крикнул или тивко ја прошепотил тајната – „Ракописите не горат“.

Самиот наслов „Оправдание на Островот“, кој што е многу подлабоко скриен од сите безуспешни Атлантиди, ни сугерира, уште на почетокот еден специфичен наратив во кој е отстрането севкупното линеарно време, кое постоело само во контекст на цивилизациските суициди, а ораториумот на личностите е извлечен од ал-секо фреско-живописите, симнати од пустиножителските пештерни светилници во кои се чуваат сите ѕвезди.

Денес е вистинска храброст и пророчка смелост да се објавуваат вакви дела, како што е храброст, посветеност и несфатлива верба да се преведуваат на говор кој што е веќе отфрлен низ нашите градови и низ нашите прегласни шаренолики медиуми што секојдневно го намалуваат нашиот говорен оркестрариум, сведувајќи го до изразна непрепознатливост и до логореична едноцифреност. Да се преведува во безвремена интонација со архетипот и праговорот на светлосните знаци е „ерес“ во новогovorот на тривијалноста и баналноста.

Појавувањето на книжевно дело со ваква духовна реторика и превод изместен од вербалниот гравитациски клаустрофобиум, денес, во овие простори, не е само чин на достоинство, верба и љубов туку и своевиден акт на ослободување и на загледаност во оние вистински пространства, што сме ги изгубиле од: суета, алчност, паднатост, површност, замолченост, немање одговор – кој сме и зошто сме.

„Оправдание на Островот“ од Евгениј Водолазкин, во превод на Оливера Павловиќ и издание на „Антолог“ – Скопје, 2022, е еден „мал“ прилог кон обратната перспектива на нашите очајни и малубројни пораки и молитвени призови, испратени кон небесниот „сталкеровски“ океан.

В. Ѓ.

бели хоризонти

500
12116

Zora Stančič /
Зора Станчич

 ЗВУЦИ И БОИ

Кирил Македонски: „Гоце“ – првата македонска опера, 1954

Учесници:

Македонска опера, Венко Марковски, Тодор Скаловски, Методија Илиевски, Данчо Митровски, Зина Митровска, Калина Милошевска, Јордан Тодоровски, Боро Ацевски, Петре Прличко, Бранко Костовски

Гоце – првата македонска опера, компонирана од Кирил Македонски по либрето на Венко Марковски. Операта била премиерно изведена на 24 мај 1954 година на сцената на Операта на Македонскиот народен театар.[1]

Изведбата била под диригентската палка на Тодор Скаловски, режисер бил Петре Прличко.

Кирил Македонски Битола, 19.01.1921 – Скопје, 02.06.1984),
композитор

По наговор на татко му, а поради несомнениот музички талент, на 11 години почнува да учи виолина. По завршувањето на основното и средното училиште, во 1947 година се запишува на Музичката академија во Загреб на одделот за диригирање и композиција, во класата на Крсто Одак, а потоа во Сараево во класата на Иво Бркановиќ. Композиција магистрира во Љубљана кај композиторот Луцијан Марија Шкерјанц. Во 1970 година шест месеци престојува во Варшава како стипендист на полската влада, а во 1974 година се усовршува на Меѓународниот курс за современа музика во Дармштат.

Паралелно со компонирањето се занимава со педагошка дејност, а особен акцент во последните децении од животот им дава на истражувањата од областа на музичката психологија, поконкретно – музикотерапијата. Голем дел од неговите сознанија во вид на реферати се претставени, претежно пред странската јавност за што има добиено меѓународни признанија.

Кирил Македонски на нашата музичка сцена се појави во почетокот на педесеттите години. Интересот, па и љубовта за музиката потекнуваат, сепак, од најрано детство. Самиот на едно место вели дека таа, уште додека бил дете кај него предизвикувала еден вид „музичка треска“, „зголемена температура“: „Кога како четиригодишно дете за прв пат слушнав пеење на хор, плачев од возбуда“. Но, токму педесеттата е година во која се јавуваат неговите први посериозни композиции („Адаџо и fuga“ за гудачки оркестар, хорските творби „Орлите на Македонија“, „Вена“, „Долетале, долетале“, „Хумореска“). Сепак, вниманието на музичката јавност кај нас го предизвикува појавата на неговата симфониска поема „Танчарка“ (1951). Сосема јасно, ова дело ѝ припаѓа на првата творечка фаза во која авторот, меѓу фолклорното творештво како инспирација, а умерениот јазик како израз, од една, и посовремените творечки струења од друга страна, ја прифаќа првата алтернатива. Делото уште од првите изведби се наметнува како релативно зрело и интересно.

Изворите се сосема јасни: тоа е, пред сè македонскиот музички фолклор, но не како цитат, ами како своевидна суштина. Успехот на „Танчарка“ го охрабрува авторот да се зафати со веројатно најтешката композиторска задача во тој момент: да создаде македонска опера, прва во македонската историја. Одгласите по нејзината појава и изведба во 1954 година не беа најповолни. Имаше контроверзни мислења и критики, – повеќето од помладите композитори кои во тоа време го изучуваа композиторскиот занает, но нема никакво сомнение дека операта „Гоце“ има извонредно историско значење за македонската музика. Таа е крупен исчекор во освојувањето на најголемите музички форми од нашите автори, чекор што го овозможува натамошното похрабро чекорење на македонското музичко творештво. Со оглед на времето во кое е настаната, со оглед на композиторското (не)искуство на авторот, па и општиот контекст во кој работите почесто биле резултат на жесток творечки импулс и невиден елан, па и занес, а поретко на изграден композиторски јазик, на една логична творечка еволуција, – од операта „Гоце“ и не можело да се очекува повеќе од она што таа реално го дала.

Музичко – сценско творештво (краток избор): : „Гоце“ – опера во 4 дејствија, (1954); „Цар Самуил“ – опера во 3 дејствија, (1968); „Дафина“ – балет во 3 дејствија, (1968); „Илинден“ – опера во 3 дејствија, (1973);
Создал и: (првата симфонија во Македонија), симфониски поеми, сонати, филмска и сценска музика(краток избор), зашто добил и многу домашни и меѓународни награди.

пијаното на кое Кирил Македонски ја компонирал првата опера во Македонија

Толкување на смислот

*Антологиска изложба на словенечките современи графичари, по повод добивањето на специјална награда за придонес во светското графичко и ликовно творештво, на 10 Меѓународно графичко триенале - Битола
КИЦ- Офицерски, Битола, 2023, септември*

Денешната современа словенечка графика има длабока поврзаност со сите етапи на нејзиното изразување од минатото. Таа е специфична, оригинална и единствена целина, која најдлабоко и автентично го изразува словенечкиот креативен универзум. Преку повеќеслојниот експресионизам, особено изразен во директниот графизам (дрворез, линорез), таа жестоко се соочува со толкувањето на животот, низ сите социјални, егзистенцијални, филозофски суштини во период од крајот на деветнаесеттиот и почетокот на дваесеттиот век, со што е дел од оние ликовни струења кои што денес ја обележуваат вистинската уметност не само на европскиот континент. Тоа не е паралела туку дел од овој значаен дијалектикум.

Иако во минатото опкружена со доминантните: виенската, минхенската па и римската ликовна школа силно присутни во европскиот ликовен „дизајн“ и скоро безгрижно забавување на стварноста, словенечката уметност по својата ангажираност и длабокото понирање по смислот за вистинското опстојување, се издвојува како самостоен, директен, посебен сликарски дигнитет. Таа нејзина неприкосновена предодреденост кон „современоста“, кон искрената, чиста и неспоредлива ликовна и творечка врска која совршено се движи низ минатото, сегашноста и иднината, синтетизираќи ја словенечката посебност во своевиден ликовно-творечки универзум кој што и денес е посебен феномен во светски рамки.

Љубљанската ликовна академија, „љубљанската графичка школа“ се само своевидни метафори на оваа издејствувана слобода и стилско-естетска и рефлексивна повеќеслојност која најдиректно, најсилно, најактивно и непрекинато ѝ го одредува високото место во светскиот ликовен обнимус погледнат, доживеан, расчленет низ сите аспекти на онаа уметност која безвремено опстојува и ќе опстојува сè додека постои вистинскиот човек.

Овој мал антологиски избор е во вид на патоказ, назнака, акцент на севкупниот словенечки ликовен, а особено графички свет, преку кој што, Словенија, не само што комуницира со светскиот дух, туку е негов значаен визуелен екстракт наспроти сеопштото обопштување и испразнетост во сите сегменти на сè попразниот и пообезвреднетиот живот.

Наградата за светскиот придонес на словенечката графика, е директно признание, верба и оптимизам дека има надеж, дека има смисол и дека човекот носи уште безброј светови со кои ќе го спаси овој истрошен и безнадежен човечки моментум. Триесетгодишното присуство на сите генерации словенечки автори на битолското триенале е суштинскиот амалгам на неговото постоење како што е и суштинскиот темел во создавањето на оваа денес една од позначајните ликовни појави во светски контекст. Ова не е само награда и признание туку значајна поврзаност која е назнака за вистинскиот пат во мачното изодување на творечкиот

осамен херојски живот.

Чртомир Фрелих создава своевиден концепт кој што е над светскиот галериски концептуализам, директно поврзан со исконското на природата и човекот, изразен преку возвишена спонтаност, стилска прочистеност и храброст да се соочи со сите ликовно-графички елементи на потполно автентичен израз искристализиран во својата чиста, скоро суфистичка, филозовска лаконска сеприсутност.

Иво Мршшник ја доведе линијата до сеизмографска чувствителност и точност која не само што ги регистрира слоевите на богатата чувствителност и мисла, туку низ целиот тој нејзин концентричен бескрај, пророчки го преобразува еднолинискиот, безизлез во полифониски ораториум на величенствената химна, на првиот и последниот човечки гест -линијата-од неговиот прапочеток до неговиот прапрај.

Андреј Јемец со својот огромен непрекинат опус, создаде графички галаксии, кои пулсираат низ енергијата на светлото, слободно и без никакви пречки или предрасуди, распространето низ сите времиња на доаѓањата и заминувањата на цивилизациите, со упорност која е во потполна хармонија со апсолутот.

Јанко Орач во својата педантност, внесува синтеза на повеќе графички „плочи“ кои една врз друга ја градат севкупната археологија на внатрешниот ликовен и визуелен говор изразен преку симболите кои се скриени меѓу закопаната темнина од звезда до звезда како неоткриени тајни во кои се сместени сите почетоци и повторни создавања како единствен пат до вистинското прочистување од сите материјални имитации.

Самуел Граифонер преку, својата графичка монументалност и релјефни опипливи траги на линијата, се доближува до оној идеал за спојување на сите филозофски симболични знаци и создавање на новата азбука со која најпосле, можеби вистински, ќе се обележи или ќе го изразиме светот во кој што постоиме и вечното прашање зошто постоиме.

Мојца Злокарник ја повторува варијацијата на светлосната спектарна мантра како доказ дека суштината на нашата генетска ликовна структурираност е всушност суштината на светлосната поврзаност или своевидниот огледален одраз на нашата душа која низ сите милениуми ја има апсорбирано севкупната светлина на сите звезди, нивната условна боја и светлината која е многу подалеку од сите неба во кои слободно можеме да пловиме затоа што ние сме она што е суштина на сите нас – светлина без почеток и без крај.

Франко Векиет ја раслојува графиката низ сите разновидни слоеви, низ сите фази, низ асоцијациите, значењата, слободни композиции и вечни преиспитувања создавајќи специфичен албум на ликовен израз кој е регистриран како своевиден дневник пишуван без време и без простор, докажувајќи ја нашата суштина во своевиден калеодоскопски универзалис на безброј можности кои се длабоко закопани и премолчени во денешната цивилизација.

Весна Дрновшек лирската поетика ја преобразува во прустовско сеќавање за сенките на оние што беа, на оние што се покрај нас, на оние што ќе бидат после нас како прозирни, нежни светилници, како докази за тивкото ткаење на животот

скриен од сите бучни, загушливи напади на напредокот. Осаменост која го исповеда својот внатрешен храм, тивко, ненаметливо, а силно и значајно како архива на севкупната енциклопедија на постоењето.

Нина Кожељ ја предочува елементарната суштина на нашата телесна фигуративност зад која се крие фатаморганична нестварност. Во тоа прозирно море на длабочини и вечни изгреви и залези на сензуалноста се чувствува бранувањето на љубовта, желбата, сензуалноста искажани преку длабок молк и тишина, насликани како последниот кадар пред смртта на сонцето...

Аља Кошар преку крајната, поинтилистичка редукција доаѓа до величественоста на сите структури обележани со елементарноста во која е сублимирана севкупната микро и макро суштина од која потекнува сè и во која заминува сè. Таа создава атлас на нова галаксија во која се собрани сите галаксии и нивните судбини подредени по своевиден „архаичен“ ред на она што постои зад другата страна, невидливата страна на нашето постоење.

Тина Мохорович во условната фрагментарност, доаѓа до крајната осаменост и крајот на овдешниот пат од каде што почнува новата слика, новата визија, новиот свет кој што отсекогаш сме го носеле во нас, кој што отсекогаш бил протеран во нас. Сопствениот егзил значи откривање на вистинската слобода, херојски чин кој што значи жртвување од сè наспроти севкупниот идеал. Патот на графиката е таен како што е патот на вечната сенка.

Зора Станчич или во потрага на вистинскиот лик или на трагите што ги оставаат нашите погледи. Понудени со ситечовечки предодредености: тага, мисла, Љубов, скриеност, длабока тајна. Нејзината ликовност не е совршенството на формалниот израз туку совршенството на нашиот емотивен свет изразен низ азбучникот од кој сме научиле само неколку букви. Тоа е свет што треба допрва да го откриваме оти таму е избегана нашата уморена душа заситена од нашиот бездушен и суров материјализам.

Владо Ѓорески

Mojsa Zlokarnik /
Мојца Злокарник

Janko Orač / Јанко Орач

Мојца Zlokarnik /
Мојца Злокарник

Andrej Jemes/ Андреј Јемец

Samuel Grajfoner / Самуел Грајфонер

бели хоризонти

Franco Vecchiet /Франко Векиет

 ИГРА НА СЕНКИТЕ

Иван Ивановски

ПОЕТ НА ДРАМСКАТА СЦЕНА

Владо Цветановски

Битолскиот период во режисерското творештво на Владо Цветановски. Најчест гостин Владо Цветановски беше на сцената на Народниот театар во Битола, каде што оствари неколку прайзведби на дела од македонски автори (во прв ред од Јордан Плевнеш, како и од Петре М. Андреевски).

Ваквите позачестени гостувања беа логични и разбирливи, ако се знае дека токму на битолската професионална сцена ги направи првите чекори како театарски деец, а може и треба да се каже дека тука ги оствари можеби своите најквалитетни режии. Кога го истакнуваме ова, мислиме, пред сè, на сценските реализации на пиесите „Подземна република“ (1991), „Југословенска антитеза“ (1985) и на „Notre femme de Paris“ (1994), сите од перото на Јордан Плевнеш, потоа на „Мајсторот и Маргарита“ од Михаил Булгаков (1996), на „Евангелие по сенките“ (2000) и „Скакулци“ од Петре М. Андреевски, на кои, исто така, би сакале да се задржиме во еден најлапидарен облик.

Праизведбата на драматизацијата на познатиот роман од Петре М. Андреевски „Скакулци“ (драматизација Јордан Плевнеш) режисерот Владо Цветановски ја режираше во годините на раното творештво, па разбирливо е што маркантните резултати што следуваа подоцна не беа толку многу изразени во овој проект, што го оствари во соработка со сценографскиот тандем Симон Узуновски и Крсте Џидров, со костимографот Зорица Младеновиќ и со музиката на „Леб и сол“. Па сепак, колку и да беше режијата поориентирана во обезбедувањето на виртуелниот аспект на изведбата отколку на откривањето на внатрешните дилеми на ликовите, претставата не беше лишена од низа убави детали, преку кои режијата стигна до трагичниот врв на текстот, до највозвишените авторски поетски вибрации, до потребната минуциозност во градењето на некои детали и метафори. Колебањата што повеќе да се истакнат збиднувањата, главно надворешно, секако повеќе беше плаќање данок на неискуството, на младоста, отколку отсуство на поголема инвенција.

„Скакулци“ Цветановски ја оствари со учество на скоро цели-от изведувачки актерски ансамбл, во кој повпечатливи актерски дострели презентираа Петар Мирчевски, Сузана Киранџиска, Јосиф Јосифовски, Методија Марковски и Михајло Петревски. Едноставно, изостана очекуваниот висок дострел во презентацијата на прозната реч на Андреевски во драмска форма. И режијата на драмата „Домот на Барнарда Алба“ спаѓа во раното творештво на Владо Цветановски, но таа, во споредба со уметничкиот ефект на прайзведбата на проектот „Скакулци“, оствари неспоредливо поголеми уметнички дострели.

Изведбата на споменатото Лоркино драмско дело на битолската професионална драмска сцена беше реализирано по пауза од скоро четири

децении, што ќе рече дека ова беше нејзината втора верзија, во која режисерот Владо Цветановски се претстави во многу убава светлина. Така, одредувањето на линијата на едно комплетно, мошне инвентивно, изнијансирано, комплексно толкување на текстот, во значајна мера му беше олеснето со враќањето на сцената на Олга Наумовска во насловната ролја (таа настапи и во првото поставување на „Домот на Бернарда Алба“ во Битола). Всушност, големата дама на македонскиот театар – Наумовска, и младиот режисер беа алфа и омега проектот. Во режисерско видување на Владо Цветановски, кој успеа изведбата да ја исполни со едно fino поетско зрачење, да ја ослободи постановката од некои фолклорни наслојки и баласта, беше реализиран пластичен и динамичен спектакл, една сигурна и чиста сценска реализација, чиј поетски амалгам дишеше осекоја сцена, од секоја реплика... Проследивме една модерно конципирана претстава, блиска до сензибилитетот на денешниот човек, што се следи со максимално внимание, бидејќи режисерски, но и актерски, беше повеќекратно осмислена, особено од визуелен аспект, за што е заслужен осведчениот и скоро постојано ангажиран квартет – сценографите Владо Ѓорески и Валентин Светозарев, како и костимографот Благоја Мицевски и Христо Бојациев, автор на музиката. Една од поспецифичните, покарактеристични постановки на Владо Цветановски беше секако онаа на проектот „Евангелие по сенките“, во кој како коавтор се јавува Владо Ѓорески. Во доменот на визуелниот театар, тоа беше претстава што заслужува значајно внимание и респект, зашто го открива сеопфатниот свет на поетската возбудливост, зашто претставува театарско остварување работено со многу творечка фантазија и енергија и зашто сугерира друго и поинакво размислување од она што се претпочита кај нас, а што во светот е вообичаена практика. Авторите, кои своето дело го нарекуваат „Послание во девет молњи“ со пролог и епилог, користејќи одблесоци, односно текстови од најразлични периоди, во кои струи една подлабока филозофија за животот, за времињата сегашни и некогашни, за исконот и праисконот, за болката и очајот, за радоста и светлината, за копнежот и мечтата, создаваат мошне обемна и сложена сценска композиција, која со својата метафоричност ќе биде блиска до ова наше време, која ќе кореспондира со современиот гледач и ќе одговара на денешните барања. Тие создаваат драмска поема, односно симфонија од бои и звуци. Ако сакаме да го синтетизираме глобалниот впечаток за оваа сценска реализација, тогаш, покрај другото, треба да ги апострофираме острото чувство за жанр и грижата на сите автори, посебно на режисерот Владо Цветановски, во одвивањето на претставата со една длабока логика. На овој начин, изведбата на „Евангелие по сенките“ покажа и докажа дека, покрај своевидната драматургија на осветлението и музиката, на сценографијата и костимографијата, и во овој проект на Битолскиот театар постои и една друга драматургија. Тоа е драматургијата на молчењето, која е поречовита од многу зборови. Така се раѓа еден вид театар без зборови, кој може да биде посилен од зборовите. Заклучувајќи дека постановката на Цветановски, па и на другите елементи во изведбата, се плод на студиозно, содржајно и естетски насочено истражување за животот и човечкото опстојување, треба да се истакне и успешната синхронизација на сите компоненти, со што споменатиот режисер оформува една мошне инспиративна и по многу нешта

модерна експресија, која содржи во себе нешто еруптивно, но и некоја сублимна лирика што ги најавува рафинираните движења или драмските изрази. Во секој случај – еден висок професионализам на проектот на Цветановски–Ѓоревски.

За еден поспецифичен, поинаков пристап во режирањето на Владо Цветановски на битолската професионална драмска сцена може и треба да се говори кога станува збор за проектот „Третиот чин“ од Антон Чехов (адаптација Блаже Миневски)...

Чудесната драмска поезија што блика од секоја реплика, од секој збор, во мошне осмислената постановка на Владо Цветановски ја доживеавме преку богатите внатрешни ритми што извираа од Чеховите текстови „Три сестри“, „Галеб“, „Иванов“ и „Вишновата градина“. Како страстен трагач по свежи вредности, режисерот Владо Цветановски ги компонира сцените сосилно акцентирани градации, преку кои полесно доаѓа до подвлекување на суштината, до прекрасните поетски слики и префинета сензибилност. Ќе бидеме најблиску до вистината ако го констатираме фактот дека режисерот Владо Цветановски со десетчлената актерска екипа (неодминливите Кирил Ристоски и Петар Мирчевски, потоа Габриела Петрушевска, Јоана Поповска и др.) направи прекрасна претстава, полна со модерни сензибилности, поетски нијанси, детали, трепети... Во создавањето на вистински чеховски амбиент од значење беше и сценографско-костимографскиот ангажман на Владо Ѓоревски и Драган Анѓелковиќ, односно на Благоја Мицевски, како и придонесот на одличната авторска музика на Златко Ориѓански.

Ако, пак, сакаме да ги бараме највисоките режисерски постигања на Владо Цветановски на сцената на Народниот театар во Битола, нив, според наше мислење, најмногу ќе ги најдеме во изведбите на двете пиеси на Јордан Плевнеш „Подземна република“ и „Notre femme de Paris“ и особено во пиесата на Михаил Булгаков „Мајсторот и Маргарита“, која, се чини, е негова крунска постановка. Потврда за ова мислење се и високите признанија добиени на Фестивалот на македонскиот театар „Војдан Чернодрински“ во Прилеп за најдобра претстава во целина, за најуспешна режија итн. Беше повеќе од евидентно дека сите свои режисерски сили Цветановски ги чува особено во поставувањето и остварувањето на изведбата на „Мајсторот и Маргарита“, покажувајќи исклучителна смисла за организирање на целината, за поврзување на деталите, за нивно обликување во композициска рамка на претставата... Колку што повеќе таа се одвиваше, толку сè повеќе се отвораше како буен воден цвет, добивајќи ја својата повеќеслојност, сценска раскошност. Владо Цветановски и во една друга улога – како автор на драматизацијата оствари резултати за почит, што бездруго треба да се респектираат. Во оваа длабока, сложена, содржајна и блескотно убава изведба извонредна беше и актерската екипа, како и сценографско-костимографската компонента, што ја сочинуваа познатите творци Владо Ѓоревски, Валентин Светозарев, односно Благоја Мицевски и Христо Бојациев... Посебно разгледување заслужуваат две од споменатите три пиеси на Јордан Плевнеш што ги режираше Владо Цветановски на битолската сцена, како што веќе споменаваме. Тоа се драмите „Подземна република“ и „Notre femme de Paris“. Пиесата „Подземна република“, која не може да се доживее поинаку освен како еден голем сон, како една голема армада од сенки и сновиденија, низ кои воскреснуваат неброените полички убиства и трауми, поразите и идеалите на македонската

саможртва, Владо Цветановски ја постигна обележувајќи ги мисловните и поетските автори кругови, земајќи го она што е највредно во драмската партитура. Тој својата постановка ја исполнува со живи збиднувања, со извонредни, скоро секогаш различни инвентивни и мизансценски решенија, со силни драмски акценти, не дозволувајќи постановката да се гради на една нота, со посебно и единствено откривање на митолошката страна на текстот. Драмскиот текст Цветановски го преточува во слики и звуци, во гестови и движења, во крикови и болки, па дури и оние неколку цитати и коментари добиваат вистинска душа во постановката. За секој акустичен и светлосен елемент Цветановски има свое внатрешно покривање, така што изведбата од почетокот до крајот се искажува со една креативна посебност во доменот на модерното, а до него доаѓа благодарение на одличната соработка со битолскиот драмски ансамбл. Пензионираниот глумец Јосиф Јосифовски беше тој што му даваше основен тон и печат на оваа изведба, а не заостануваа и другите актери, во прв ред Ѓорѓи Јолевски, Драган Спасов и Билјана Таневска, студент на ФДУ, Владимир Талевски, Петар Мирчевски, Соња Михајловска и Менка Бојаџиева. „Подземна република“ е претстава што е правена мошне амбициозно и за неа треба да се размислува за нејзините слоеви и убавини, особено изразени во симултаните сцени, во нивното откривање на повеќе планови и сл. Изведба која и на гостувањата во странство ги потврди своите високи вредности. Режирајќи ја пиесата „Notre femme de Paris“ со скоро истата екипа од „Подземна република“, Владо Цветановски создаде извонредна изведба. Изведбата со својот свеж и оригинален режисерски ракопис го ширеше наоколу здивот на поезијата на животот, мошне суптилно навлегувајќи во битот и во филозофското одредување на авторот. Претставата живееше на сцената со автентичен крвоток. Оваа сценска реализација, се чини, е многу поконкретна, појадровита, поимагинативна од сите други претходни режии на Цветановски. Со секој свој дел, со секоја своја визура, со секое свое треперење, оваа постановка на Цветановски е натопена, ако може така да се каже, со боите на радоста и тагата на македонскиот човек, на македонската мака, на сè она што е наше архетипско... До највисоките сценски дострели ре- жијата можеше да дојде благодареејќи на јасната и логична, едноставна и впечатлива концепција, иако мораше да решава мошнесложени проблеми, иако беше исправена пред еден мошне сложен сценски организам.

Сите актери, без исклучок, како да беа излезени од македонските балади и везови, од македонските бои и фрески, импонирајќи со широчината и сигурноста во пласирањето на гестови постигнувајќи висок степен на трансформации, восхитувачка кондензираност на актерскиот израз.

Едно несомнено чудесно сценско остварување.

Издвоивме за разгледување дваесетина постановки на Владо Цветановски, а веројатно можеме и уште некои други негови, не помалку значајни проекти кои, иако не спаѓаат во самиот врв на неговото режисерско творештво, сепак, не се од помало значење.

Но и наведените постановки се доволни да го искажат индивидуалниот пристап на Цветановски, неговиот раскошен талент...

Она што фрапантно паѓа во очи е константната и делотворна соработка на Владо Цветановски со сите оние што учествуваа во оформувањето на претставите. Тој многу ретко ги менуваше своите соработници, а неговата константа како да се врзуваше меѓу Владо Ѓорески, Благоја Мицевски, Христо Бојаџиев, Валентин Светозарев... сите од Битола, со кои секогашимаше разбирање и соработка од највисоко рамниште.

При континуираното следење на режиите на Владо Цветановски не е тешко да се забележи студиозниот и креативен пристап во поставувањето драмски дела и од класиката, и од современата светска драматургија, и од домашната драмска литература...

Откривањето на малку познати или на воопшто непознати драмски дела, грижата за негување на домашниот автор, развиената смисла за визуализација на своите проекти – овие и многу други одлики се мошне значајни за режисерското творештво на Владо Цветановски. Тие го издвојуваат како една посебна, комплетна и комплексна режисерска индивидуалност, како творец кој се залагаше за еден нов и свеж израз...

Владо Цветановски

подземна република-фотографии христо бојаиеџиев

сценографски скици-в.г. - в. ц

notre femme de paris-фотографии христо бојаиџиев

сценографски скици-

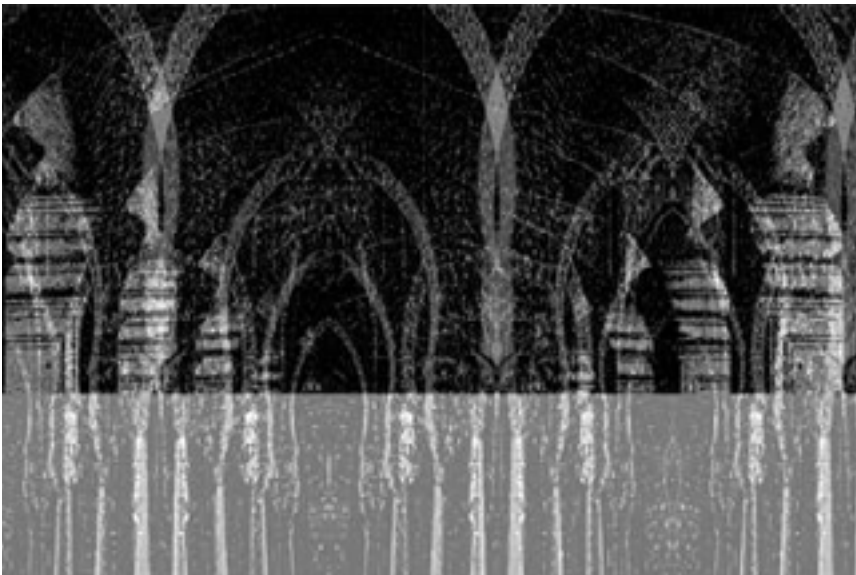

домот на бернарда алба-фотографии христо бојаиецев

сценографски скици - в.ѓорески

евангелие по сенките-фотографии христо бојаиецев

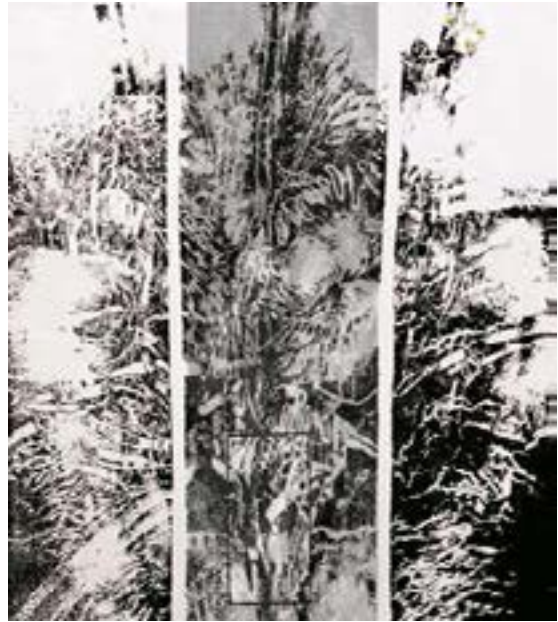
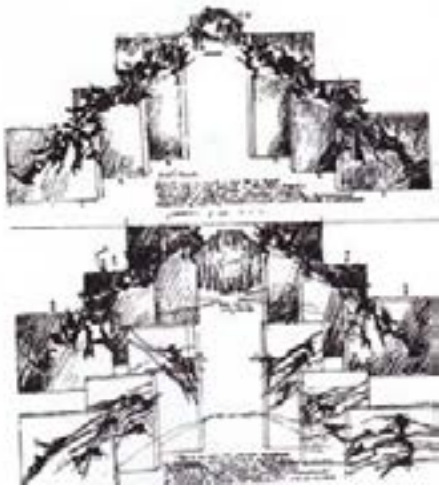
сценографски скици-в.ф.-в.с.

мајсторот и маргарита -
фотографии христо бојаиџиев

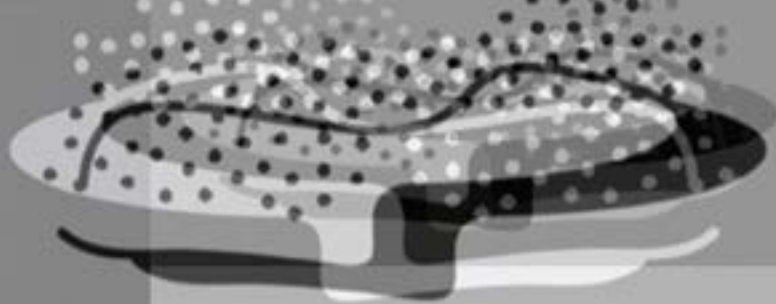

сценографски скици- в.горески

СОДРЖИНА

1.100 ГОДИНИ ОД УЛИС- ЦЕМС ЦОЈС <i>Аурел Шмит</i> „Средба“.....	3
2. <i>Хорхе Луис Борхес</i> „Довикување на Цојс“.....	7
3. Цојсовиот Улис низ очите на Владимир Набоков.....	9
4. Портрет- <i>ВЛАДИМИР КОСТОВ</i>	14
5. <i>Раде Силјан</i> - Владимир Костов.....	16
6. <i>Владимир Костов</i> -Гола Встина.....	19
7. <i>Зоран Анчевски</i> -Поезија.....	25
8. Кратка проза- <i>Едвард Лу</i> „Доплер“.....	37
9. <i>Едвард Лу</i> „Одвиорено со жената“.....	38
10. <i>Зоран Пејковски</i> -Поезија.....	39
11. <i>Васил Тоциновски</i> -РАСКАЗИТЕ НА СТАЛЕ ПОПОВ- ЖИВА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА.....	40
12. Извадок од романот „ОПРАВДАНИЕ НА ОСТРОВОТ“ од <i>Евгениј Водолазкин</i>	57
13. <i>Евгениј Водолазкин</i> „Оправдание на Островот“, превод: <i>Оливера Павловиќ</i> , Антолог – Скопје, 2022.....	65
14. <i>Кирил Македонски</i> : „Гоце“— првата македонска опера, 1954.....	69

15. Толкување на смислот.....	71
16. <i>Иван Ивановски</i> -ПОЕТ НА ДРАМСКАТА СЦЕНА- Владо Цветановски..	79

Бели хоризонти

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА И УМЕТНОСТ, БРОЈ 1, МАЈ,
ЈУНИ, ЈУЛИ, 2023, КИЦ-ОФИЦЕРСКИ, БИТОЛА

КУЛТУРЕН И
ИНФОРМАТИВЕН
ЦЕНТАР-БИТОЛА